

Dan poslije - lingvistički i politički pogledi na deklaraciju

Del Vechio, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:161985>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

SARA DEL VECCHIO

**DAN NAKON - LINGVISTIČKI I POLITIČKI POGLEDI NA
*DEKLARACIJU***

DIPLOMSKI RAD

PULA, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

SARA DEL VECCHIO

**DAN NAKON - LINGVISTIČKI I POLITIČKI POGLEDI NA
*DEKLARACIJU***

DIPLOMSKI RAD

JMBAG: 0303043690, redovita studentica

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Lingvistika jezičnih dodira

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: dr. sc. Robert Blagoni

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Sara Del Vechio, kandidatkinja za magistru (edukacije) hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 2018. godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Sara Del Vechio, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Dan nakon – lingvistički i politički pogledi na Deklaraciju* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 2018. godine

Potpis

Sadržaj

1. Uvodno o <i>Deklaraciji</i>	1
2. Politička pozadina <i>Deklaracije</i>	
2. 1. Društveno-političko stanje prije jezične unifikacije.....	2
2. 2. Jezična unifikacija hrvatskoga i srpskoga jezika.....	4
3. Jezična pozadina <i>Deklaracije</i>	
3. 1. Hrvatski standardni jezik.....	6
3. 2. <i>Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika</i>	7
3. 3. Tekst <i>Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika</i>	9
3. 4. Analiza teksta <i>Deklaracije</i>	13
3. 5. Mediji u vrijeme <i>Deklaracije</i>	17
3. 6. Reakcije na <i>Deklaraciju</i>	19
3. 7. Pogledi na <i>Deklaraciju</i> s emigracijskih prostora.....	21
3. 8. Osvrt na radove s tematikom <i>Deklaracije</i>	22
4. Analiza novinskih članaka	
4. 1. Metodologija istraživanja.....	24
4. 2. Novinski članci.....	26
4. 3. <i>VJESNIK (Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije)</i>	27
4. 4. Zaključno o člancima <i>Vjesnika</i>	44
4. 5. <i>TELEGRAM</i>	45
4. 6. Zaključno o člancima <i>Telegrama</i>	55

4. 7. <i>GLAS ISTRE</i>	56
4. 8. Zaključno o člancima <i>Glasa Istre</i>	59
4. 9. <i>BORBA</i>	60
4. 10. Zaključno o člancima <i>Borbe</i>	82
5. Zaključak.....	83
6. Sažetak.....	85
7. Literatura.....	87
8. Izvori.....	88
9. Popis priloga.....	91

1. Uvodno o *Deklaraciji*

Povijest hrvatskoga književnog jezika obuhvaća duži period u kojemu su se odvijali razni negativni događaji. Takvi događaji su smanjivali vrijednost i mogućnost razvoja samostalnoga, autonomnoga i jedinstvenoga jezika Hrvata.

Jedan od najvažnijih događaja počinje objavljivanjem dokumenta koji potiče veću samostalnost imena hrvatskoga jezika kao i njegov položaj u društvu i tadašnjoj zajednici. Objavom se takva dokument nisu mogle pretpostaviti reakcije koje će uslijediti kao posljedice političkoga čina. U želji da se postignu pozitivni rezultati za hrvatski jezik dolazi do objave *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* u novinama *Telegram*. Put koji je trebao voditi do boljega položaja hrvatskoga književnog jezika postaje put odbacivanja, osuđivanja i hajki prema potpisnicima i samome tekstu *Deklaracije*. Smatrano je da su istraženi svi potrebni događaji i okolnosti, iako postoje nedovoljno proučeni izvori i mogućnosti koje ti izvori pružaju. Također, cjelokupna je slika svakodnevnih događaja i reakcija najbolje prikazana pomoću članaka koji su izlazili u dnevnim listovima. Odjeci koji su opisani u novinama, kronologije događaja i značaj *Deklaracije* posebno su opisani u početnome dijelu ovoga rada. Ovaj rad donosi detaljan uvid u jezičnu i političku situaciju koja se odvijale prije nastanka *Deklaracije* sve do medijskoga zatišja poslije objave. Prvi nam dio rada donosi uvid u nastanak i posljedice *Deklaracije* kao jezičnoga i političkoga fenomena tijekom Druge Jugoslavije, a drugi je dio analiza novinskih članaka koja nam detaljno prikazuje cjelokupnu sliku *Deklaracije*. Sama detaljna analiza novinskih članaka svjedoči nam o tome kako se pisalo i kako su se donosili zaključci vezani za otvorena jezična pitanja.

Kako su novine poput *Telegrama*, *Vjesnika*, *Borbe* i *Glasa Istre* temelji pisanih medija onoga vremena, jasnije su prikazani okviri nastanka *Deklaracije* kao i lingvistički i politički aspekt *Deklaracije*. Uz to, monografije i istraživački članci lingvistike i povijesti dodatno opisuju teorijski dio rada. Također, u želji da se prikažu mišljenja i viđenja čitatelja koji su pisali urednicima *Telegrama* i *Vjesnika*, poslan je upit vezan za posebnu rubriku *Pisma čitatelja*. U ovome diplomskome radu na taj bi se način dodatno prikazalo tadašnje mišljenje javnosti. Nažalost, potreban odgovor nije dobiven.

2. Politička pozadina *Deklaracije*

2. 1. Društveno-političko stanje prije jezične unifikacije

Krajem 19. stoljeća vidljiva je otvorenost prema književnome bogatstvu pa se tekstovi objavljuju na trima narječjima hrvatskoga jezika (1900. godine A. G. Matoš: *Hrastovački nokturno*, 1907. godine V. Nazor: *Galiotova pesan*). Usporedno s time, razvija se jezikoslovlje temeljeno na hrvatskim vukovcima i ekavici s jedinstvenim srpskohrvatskim jezikom.¹

Društvena je povijest hrvatskoga jezika uvjetovana rascjepkanošću hrvatskih prostora koji su se stoljećima mijenjali. Svijest o nacionalnome jeziku koji ima svaka zajednica posebno je izražena u nepovoljnim povijesnim prilikama. Hrvatski je jezik bio stoljećima podložan nadmetanjima stranih jezika (latinski jezik u srednjemu vijeku, njemački u 16. stoljeću i mađarski u 18. stoljeću te talijanski i srpski do *Deklaracije*).² Zadnja prevlast stranoga jezika počinje osnutkom Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine. Cilj je bio uništiti ili umanjiti značaj hrvatskoga jezika.³

Osnutkom prve jugoslavenske države počinju nametanja srpskoga jezika u državnoj upravi, obrazovnim ustanovama i javnome životu. To je bila centralizirana država staljinističkoga tipa. Jezična politika vezana za hrvatski i srpski jezik nije poštivala tendenciju demokratizacije.⁴ U Kraljevskoj je Jugoslaviji prihvaćen unitarizam zbog želje za jednakošću i jedinstvom među ljudi. Unitarizam srpskoga jezika uzima zamah na područjima zakonodavstva, sudstva, uprave i vojnih nazivlja. Položaj se hrvatskoga naroda u Drugoj Jugoslaviji temeljio na diktaturi i stapanju naroda u cjelinu sa srpskome prevlašću.⁵ Počinju dvojbe i političke reforme u državi koja je u ekonomskoj krizi uz potiskivanje slobode mišljenja u područjima znanosti,

¹ Moguš, Milan: *Povijest hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb, 2009., 189. i 190.

² Bratulić, Josip: *Uoči Deklaracije*, u: *Jezik*, 1997., 121. i 122.

³ Jandrić, Berislav, *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, *Povijesni prilozi*, 1999., 327.

⁴ Batović, Ante: *Zapade reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika 1967. godine*, u: *Časopis za suvremenu povijest*, 2003., 580.

⁵ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1994., 348.

kulture i obrazovanja.⁶ Međunacionalni su odnosi postajali sve napetiji zbog hegemonije srpskoga jezika. Prva je faza bila izjednačavanje hrvatskoga i srpskoga jezika u jednoznačno ime – srpskohrvatski/hrvatskosrpski, a zatim je uslijedio postupak jezičnoga unitarizma.⁷

⁶ Elvi Lukšić, Mislav: *Zadarski odjeci deklaracijske afere*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 116.

⁷ Jelčić, Dubravko: *O Deklaraciji (sjećanja)*, u: *Kolo*, 2009., 34.

2. 2. Jezična unifikacija hrvatskoga i srpskoga jezika

Godine 1953. počinju razmatranja o zajedničkim normativnim priručnicima, a zajednička se suradnja ostvaruje 1960./1961. godine. Počinju pozivanja na zaključke AVNOJ-a iz 1944. godine u kojima se navodi kako treba pisati na sva četiri jezika. *Anketom o pitanjima srpskohrvatskoga jezika i pravopisa* iz 1953. godine donosi se prva javna ideja o stapanju dvaju jezika.⁸ Dolazi do Novosadskoga dogovora, izrade zajedničkoga rječnika i pravopisa te prepravljanja književnih tekstova na srpskohrvatski jezik. Novosadski je dogovor vrhunac stvaranja zajedničkoga jezika (*lingua communis*).

Dogovor se odnosio na dva izgovora (ijekavski i ekavski) i dva pisma (latinica i ćirilica) uz isticanje obiju sastavnica – hrvatskosrpske/srpskohrvatske. Ljudevit Jonke je smatrao da se ekavica usvoji u zamjenu da se u srpskome jeziku prihvati latinično pismo. Uslijedilo je tiskanje zajedničkoga pravopisa 1960. godine – *Pravopis hrvatskosrpskog književnog jezika* ijekavicom na latinici i *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika* ekavicom na ćirilici i zajednički rječnik – *Rečnika* na ćirilici i *Rječnika* na latinici s ujednačenim stručnim terminima. Osim toga, poticala se izrada zajedničke povijesti književnosti. Došlo je i do problematike u nazivlju jezika pa se ponudio dvočlani naziv hrvatskosrpski ili srpskohrvatski te naziv hrvatski ili srpski jezik. Hrvatskosrpski ili srpskohrvatski je bila bolja tvorbeno izvedenica.⁹

Hrvatski je lingvist Stjepan Ivšić izrazio nepovjerenje u Novosadski dogovor naglaskom da se potiskuje hrvatska varijanta. U tiskanju je *Pravopisa* ta napomena prešućena i ignorirana.¹⁰ Hrvatska je javnost primila ovaj *Pravopis* suzdržano zbog uklanjanja posebnosti hrvatskoga jezika. Posljedica je potpisivanja Novosadskoga dogovora rezultirala latiničnim nametanja leksičkih, terminoloških i sintaktičkih obilježja srpskoga jezika kao i ekavice u medijima, dokumentima i u školstvu te često svojatanje dubrovačke književnosti.¹¹ Srpska je jezična hegemonija vidljiva u svim sferama društvenoga života pa je zanimljiv događaj iz 1957. godine na Radiju

⁸ Duda, Igor: *Deklaracijom do jezika (Pogled na kulturno-jezičnu sliku povijesti druge polovice XX. stoljeća)*, u: *Kolo*, 2000., 87.

⁹ Batović, Ante: *Zapade reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika 1967. godine*, u: *Časopis za suvremenu povijest*, 2003., 581.

¹⁰ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 1994., 349.

¹¹ Elvi Lukšić, Mislav: *Zadarski odjeci deklaracijske afere*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 117.

Zagreb. Tada je zabranjena uporaba naziva mjeseci u hrvatskoj inačici i dolazi do tiskanja jeftinih knjiga na ekavici koje su bile dostupne većoj čitalačkoj publici.¹²

Matica hrvatska postaje središnja ustanova za borbu protiv političke unitarizacije jezike i kulture. Ta borba se vodila na kongresima, sastancima i u periodici koja se bavila jezičnim spoznajama. Često ističu neslaganje sa zajedničkim rječnikom i jezičnim terminima koji su objavljeni u *Rječniku/Rečniku*.¹³ Jezična je politika unitarizma bila pogrešna i nepovezana u književnim jezicima četiriju središta uz koja se vezala gospodarska kriza države. Poticaj je za promjenu ovakve jezične politike vidljiv u javnim raspravama i u pozivu na izmjenu amandmana. Krajnji je rok za prijedloge tog izmijeni bio ožujak 1967. godine. Dolazi do potrebe za većim pravima i boljim položajem hrvatskoga književnog jezika.¹⁴

¹² Bašić, Nataša: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog u povijesti hrvatskoga jezika i jezikoslovlja*, u: *Jezik*, 2007., str. 3.

¹³ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 1994., 350.

¹⁴ Duda, Igor: *Deklaracijom do jezika (Pogled na kulturno-jezičnu sliku povijesti druge polovice XX. stoljeća)*, u: *Kolo*, 2000., 88.

3. Jezična pozadina *Deklaracije*

3. 1. Hrvatski standardni jezik

Hrvatska je jezična standardizacija trajala duže u odnosu na srodne jezike. Hrvatski jezik ima vlastito značenje u načinima kako se oblikovao, razvijao i izgrađivao u svojoj jezičnoj povijesti. Svoju jezičnu nadogradnju (kulturni i civilizacijski leksik, frazeologija, stilistika, semantika...) stječe u sredozemnim i srednjoeuropskim okvirima te usvaja latinsko i antičko-grčko jezično naslijeđe.¹⁵ Jezična je nadogradnja obilježje svakoga standardnog jezika i određuje identitet samoga jezika. Temeljna se značajka hrvatske jezične situacije odnosi na dijalektalnost (hrvatski jezik obogaćen je sa šest kajkavskih i šest čakavskih te s četiriju štokavskih dijalekata) i tronarječnost. Po tome se hrvatski jezik razlikuje od drugih susjednih jezika koji nemaju takve dijalekte.¹⁶

Dalibor Brozović, poznati hrvatski jezikoslovac, prvi je definirao što je to hrvatski standardni jezik u svojoj knjizi *Standardni jezik* 1970. godine. Naime, do tada se proučavao hrvatski i srpski jezik uz zanemarivanje jezične nadogradnje po kojoj je svaki od tih jezika zaseban i standardni. Temelj se teorijskoga jezičnog razmatranja sastoji u varijantama standardnih jezika koji funkcioniraju uz specifičnu povijest na kojoj je izgrađen pojedini jezik (hrvatski jezik na temelju triju narječja) u odnosu na druge jezike. Nakon višestoljetnih borbi u povijesti hrvatskoga jezika, hrvatski je jezik danas standardni jezik Hrvata koji je normiran i kodificiran, autonoman, polifunkcionalan, elastično stabilan u vremenu i stabilan u prostoru.¹⁷

¹⁵ Hekman, Jelena: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., 11.

¹⁶ Katičić, Radoslav: *Deklaracija i jezikoslovlje*, u: *Jezik*, 2008., 3. – 7.

¹⁷ Moguš, Milan: *Povijest hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb, 2009., 207. – 210.

3. 2. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika

Pojavila se mogućnost za demokracijom i stvaranje slobode tiska te sveukupnoga javnog izražavanja nakon sloma centralističke politike. Ovome je prethodilo neravnopravnost koja se očitovala u praktičnome djelovanju uporabe ekavice i srpskoga književnog jezika u sredstvima masovne i javne komunikacije. Upravo je i cilj *Deklaracije* bio vratiti jedinstvo četiriju jezika (hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga i slovenskoga).¹⁸

Proces demokratizacije političkoga života u Jugoslaviji nakon Brijunskoga plenuma 1966. godine počinje smjenom Aleksandra Rankovića. Taj događaj donosi priliku za promjenu Ustava u područjima političkoga i gospodarskoga sustava. Državne se ustanove pozivaju da sastave svoje prijedloge. Vidljiva je prilika za promjenu 131. članka koji označava ravnopravnost četiriju jezika. Priliku je uvidjela Matica hrvatska i odlučila sazvati svoje predstavnike.¹⁹

U skladu sa željama za promjenom, 3. ožujka 1967. godine okupljaju se stručnjaci. Sastanak se održao 9. ožujka 1967. godine. Na njemu je izabrana posebna skupina koja će predložiti jezične izmjene. Na sastanku se odlučilo za prvi korak i u tome je sudjelovalo dvadeset i devet jezičnih znanstvenika i književnika. Naglašeni su razlozi koji bi bili motivacija za izmjenu 131. članka u Ustavu. *Deklaraciju* sastavlja sedam intelektualaca: Miroslav Brandt (povjesničar), Radoslav Katičić (jezikoslovac), Tomislav Ladan (književnik), Slavko Pavešić (jezikoslovac), Vlatko Pavletić (književnik), Slavko Mihalić (pjesnik) i Dalibor Brozović (jezikoslovac), a zapisuju Miroslav Brandt i Radovan Katičić te na kraju oblikuje Brandt.²⁰ Većinski je dio sastavljen u kabinetu Matice hrvatske, a posljednji dio dopunjava lingvist Katičić. Kako je vlast tada pozivala na podnošenje ustavnih amandmana s predloženim promjenama, *Deklaracija* je oblikovana kao ustavni amandman u dvije točke. *Deklaracija* se sastavlja od 10. do 12. ožujka i upućuje se odboru Matice hrvatske. Odbor Matice hrvatske jednoglasno prihvaća tekst, iako je važno naglasiti kako ostali ogranci nisu bili obaviješteni. To se poslije negativno odrazilo na prihvaćanje tih

¹⁸ Jandrić, Berislav: *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, *Povijesni prilozi*, 1999., 325. i 326.

¹⁹ Bašić, Nataša: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog u povijesti hrvatskoga jezika i jezikoslovlja*, u: *Jezik*, 2007., 3.

²⁰ Jandrić, Berislav: *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, *Povijesni prilozi*, 1999., 329. i 330.

promjena. Postupkom se brzoga potpisivanja i slanja *Deklaracije* ostalim ustanovama željelo izbjeći obustavljanje objave teksta. Znalo se kakav će pritisak nastati i što će donijeti objavljivanje *Deklaracije*.²¹ Tekst je toga dana čitao Jakša Ravlić, a od 13. do 15. ožujka osamnaest je ustanova (Matica hrvatska, Društvo hrvatskih književnika, PEN-klub, Hrvatski centar, Hrvatsko filološko društvo, JAZU, Filozofski fakultet u Zagrebu, Staroslavenski institut, Društvo književnih prevodilaca Hrvatske) potpisalo prihvaćanje *Deklaracije*.²² Treba naglasiti da su se institucije sastojale od trideset jezičnih eksperta i književnika. U formalnome je obliku bilo oko sto četrdeset osoba od kojih su oko sedamdesetak članovi Saveza komunista. Tekst se *Deklaracije* objavljuje 17. ožujka 1967. godine (petak) na naslovnoj stranici 359. broja *Telegrama* (tadašnjih jugoslavenskih novina za društvena i kulturna pisanja). Bezuspješan je bio pokušaj Duje Katića (tajnik CK Hrvatske) u obustavljanju tiskanja i širenja sadržaja *Deklaracije* prijetnjama kako će se raspustiti Matica hrvatska. Tada je *Deklaracija* bila u procesu tiskanja i bilo ju je nemoguće povući iz *Telegrama*.

Deklaracija je imala dva cilja, a to su osigurati ime hrvatskome jeziku i pravo na nesmetano postojanje. Teži ojačavanju jezične ravnopravnosti kako bi se svi mogli baviti znanstvenim istraživanjima. Osim toga, jača izražavanje na književnome jeziku jer je tada hrvatski jezik bio u položaju lokalnoga govora. Ne donosi protivljenje politici onoga doba, već predstavlja lingvističke težnje hrvatskoga jezika i povijesnu okosnicu uz egzistencijalne probleme hrvatskoga identiteta u nazivu jezika. Tekstovi ovakve naravi često su indikatori svijesti naroda i obilježje jednoga razdoblja. *Deklaracija* je prvi dokument koji je opovrgnuo istost hrvatskoga i srpskoga jezika, a time označava prijelomni događaj u povijesti hrvatskoga jezika.²³ S obzirom na to da se cijeli rad bavi *Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, prikazat ćemo cjelovit tekst objavljen u *Telegramu* 17. ožujka 1967. godine.

²¹ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 1994., 350.

²² Jandrić, Berislav: *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, *Povijesni prilozi*, 1999., 328.

²³ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 1994., 348.

3. 3. Tekst Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika

Višestoljetna borba jugoslavenskih naroda za nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu kulminirala je revolucionarnim preobražajem u razdoblju od 1941. do 1945. Tekovine Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije omogućile su svim narodima i narodnostima u Jugoslaviji da uđu u novu fazu njihova povijesnog postojanja. Oslanjajući se na temeljna načela socijalizma o pravu svakog čovjeka da živi slobodan od svake podjarmljenosti i o pravu svakog naroda na potpun suverenitet i neograničenu ravnopravnost sa svim drugim nacionalnim zajednicama, Slovenci, Hrvati, Srbi, Crnogorci i Makedonci formirali su federativni savez, sazdan od šest socijalističkih republika, kao jamstvo te uzajamne ravnopravnosti, međusobnog bratstva i socijalističke suradnje. Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve attribute svoga nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoju privrednu, nego i kulturnu djelatnost. Među tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkom fenomenu koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu. Novosadski dogovor opravdano je deklarirao zajedničku lingvističku osnovu srpskog i hrvatskog književnog jezika ne poričući historijsku, kulturno–historijsku, nacionalnu i političku istinu o pravu svakoga naroda na vlastiti jezični medij nacionalnog i kulturnog života. Te su tekovine formulirali i ustavni tekstovi, i Program Saveza komunista, političkog predvodnika naših naroda u revolucionarnoj borbi.

Ali usprkos jasnoći osnovnih načela, stanovite nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zaobilažena, iskrivljavana i kršena unutar širih pojava skretanja u realnosti našega društvenog i ekonomskog života. Poznato je u kojim su okolnostima u našoj zemlji oživjele tendencije etatizma, unitarizma, hegemonizma. U vezi s njima pojavila se i koncepcija o potrebi jedinstvenog »državnog jezika«, pri čemu je ta uloga u praksi bila namijenjena srpskom književnom jeziku zbog dominantnog utjecaja administrativnog središta naše državne zajednice. Usprkos VIII kongresu, IV i V plenumu CK SKJ, koji su u našim danima posebno naglasili važnost socijalističkih načela o ravnopravnosti naših naroda pa, prema tome, i njihovih jezika, putem upravnog aparata i sredstava javne i

masovne komunikacije (saveznih glasila, Tanjuga, JRTV u zajedničkim emisijama, PTT, željeznicama, tzv. materijala ekonomske i političke literature, filmskih žurnala, raznih administrativnih obrazaca), zatim putem jezične prakse u JNA, saveznoj upravi, zakonodavstvu, diplomaciji i političkim organizacijama, faktično se i danas provodi nametanje »državnog jezika«, tako da se hrvatski književni jezik potiskuje i dovodi u neravnopravan položaj lokalnog narječja. Osobito važne inicijative privredne i društvene reforme, oslanjajući se na bitna svojstva našeg samoupravnog socijalističkog društva, obvezuju nas da na području svoga djelovanja – jezika, književnosti, znanosti i kulture uopće – poduzmemo sve potrebno da se u neposrednoj praksi ostvaruje i ostvare sva izložena načela našeg socijalističkog sustava.

Na toj osnovi potpisane hrvatske kulturne i znanstvene ustanove i organizacije smatraju da je neophodno potrebno:

1) Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga.

U tu svrhu treba izmijeniti formulaciju iz Ustava SFRJ, čl. 131, koja bi morala glasiti ovako:

»Savezni zakoni i drugi opći akti saveznih organa objavljuju se u autentičnom tekstu na četiri književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom. U službenom saobraćaju organi federacije obvezno se drže načela ravnopravnosti svih jezika naroda Jugoslavije.«

Adekvatnom formulacijom treba osigurati i prava jezika narodnosti u Jugoslaviji.

Dosadašnja ustavna odredba o »srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku« svojom nepreciznošću omogućuje da se u praksi ta dva usporedna naziva shvate kao sinonimi, a ne kao temelj za ravnopravnost i hrvatskog i srpskog književnog jezika, jednako među sobom, kao i u odnosu prema jezicima ostalih jugoslavenskih naroda. Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate. Da je stvarnost zaista takva, dokazuju mnogobrojni primjeri, a među njima kao najnoviji nedavni Zaključci pete skupštine Saveza kompozitora Jugoslavije. Ti su zaključci objavljeni

usporedno u srpskoj, slovenskoj i makedonskoj verziji kao da hrvatskoga književnoga jezika uopće nema ili kao da je istovjetan sa srpskim književnim jezikom.

Potpisane ustanove i organizacije smatraju da u takvim slučajevima hrvatski narod nije zastupan i da je doveden u neravnopravan položaj. Takva se praksa ni u kojem slučaju ne može opravdati inače neosporenom znanstvenom činjenicom da hrvatski i srpski književni jezik imaju zajedničku lingvističku osnovu.

2) U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se govori o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.

Ovu Deklaraciju podnosimo Saboru SRH, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripreme promjene Ustava izložena načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.

Matica hrvatska

Društvo književnika Hrvatske

PEN-klub, Hrvatski centar

Hrvatsko filološko društvo

Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Odjel za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Institut za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Institut za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zadru

Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Katedra za jugoslavenske književnosti Filozofskoga fakulteta u Zadru

Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Institut za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Institut za nauku o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu

Staroslavenski institut u Zagrebu

Društvo književnih prevodilaca Hrvatske²⁴

²⁴ *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, Telegram, godina VIII., Broj 359., 1.*

3. 4. Analiza teksta *Deklaracije*

Deklaracija ima zanimljivu strukturu jer nije tipičan prijedlog za izmjenu ustavnoga amandmana. *Deklaracija* ne iznosi samo prijedloge koje je potrebno promijeniti, već ima uvodni dio s obrazlaganjima koja su vezana za jezična i politička pitanja SFRJ. Netipičan je raspon uvodnoga teksta u odnosu na dvije točke prijedloga. Dva prijedloga obuhvaćaju jednu trećinu teksta, a uvodni je dio količinski veći.

Deklaracija počinje trostrukim uvodom. Uvod se odnosi na naglašavanje slobode čovjeka i ravnopravnost života u zajednici te pravo svakoga čovjeka da naziva svoj jezik vlastitim nazivom aludirajući na hrvatski jezik. Na samome se početku hvali revolucionarna faza zajedništva: „Tekovine Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije omogućile su svim narodima i narodnostima u Jugoslaviji da uđu u novu fazu njihova povijesnog postojanja.“²⁵ Time se žele pridobiti mogući protivnici prijedloga. Zatim, nabrajaju se narodi koji su oblikovali takvo zajedništvo: „Slovenci, Hrvati, Srbi, Crnogorci i Makedonci formirali su federativni savez, sazdan od šest socijalističkih republika, kao jamstvo te uzajamne ravnopravnosti, međusobnog bratstva i socijalističke suradnje.“²⁶, čime se naglašava i važnost četiriju jezika. Možemo uočiti kako je to ideološki jezik tadašnje države jer je diskurs ujednačen i predvidljiv. Gradacijski se dolazi do tematike vlastitoga nacionalnog imena opisujući ga kao jedno od kulturnih segmenata svake zajednice: „Među tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom.“²⁷ Poziva se na Novosadski dogovor iz 1954. godine koji naglašava pravo svakoga naroda Jugoslavije na vlastiti jezik i kulturu: „Novosadski dogovor opravdano je deklarirao zajedničku lingvističku osnovu srpskog i hrvatskog književnog jezika ne poričući historijsku, kulturno-historijsku, nacionalnu i političku istinu o pravu svakoga naroda na vlastiti jezični medij nacionalnog i kulturnog života.“²⁸

²⁵ *Telegram*, godina VIII., Broj 359., 1.

²⁶ Isto, 1.

²⁷ Isto, 1.

²⁸ Isto, 1.

Nakon toga, slijedi preokret rečenicom koja počinje suprotnim veznikom „ali“: „Ali usprkos jasnoći osnovnih načela, stanovite nepreciznosti u formulacijama omogućavale su da ta načela budu u praksi zaobilažena, iskrivljavana i kršena unutar širih pojava skretanja u realnosti našega društvenog i ekonomskog života.“²⁹, i na taj se način suprotstavljaju navedeni stavovi o zajedništvu i ravnopravnosti. Zatim, dolazi se do središnjega problema koji se želi ispraviti izmjenom Ustava. Neravnopravnost se dodatno naglašava glagolima „zaobilaženje“, „iskrivljavanje“ i „kršenje“. Time se kritizira hegemonija srpskoga jezika u odnosu na hrvatski. Hegemonija se odnosi na neravnopravnost i potlačenost putem medija, lošu jezičnu praksu i prevlast srpskoga jezika u zakonodavstvu i administraciji. Posebno se naglašava neravnopravnost hrvatskoga jezika na razini lokalnoga narječja: „(...) faktično se i danas provodi nametanje 'državnog jezika', tako da se hrvatski književni jezik potiskuje i dovodi u neravnopravan položaj lokalnog narječja.“³⁰ Ovakve su primjedbe teške, ali opravdane primjerima iz svakodnevnog života. Primjeri iz svakodnevnog života su: dobivanje informacija preko beogradskoga posrednika agencije *Tanjug*, preuzimanje vijesti iz beogradskoga sjedišta, središte se izdavačke djelatnosti nalazilo u Beogradu i zabranjivanje pojedinih tipičnih izraza hrvatskoga jezika. Takvim se djelovanjem kršio Novosadski dogovor. Svi će ovi primjeri bit dodatno objašnjeni u nastavku rada. Nakon primjedbi i prije navedenih prijedloga ponovno se koristi ideološki diskurs temeljen na socijalističkim ustaljenim frazama i riječima: „Osobito važne inicijative privredne i društvene reforme, oslanjajući se na bitna svojstva našeg samoupravnog socijalističkog društva, obvezuju nas da na području svoga djelovanja – jezika, književnosti, znanosti i kulture uopće – poduzmemo sve potrebno da se u neposrednoj praksi ostvaruje i ostvare sva izložena načela našeg socijalističkog sustava.“³¹ Možemo uočiti isticanje ideoloških dijelova pomoću ustaljenih fraza: „privredne i društvene reforme“, „samoupravno socijalističko društvo“ i „socijalistički sustav“.

Zatim, slijede dva prijedloga koja se odnose na izmjenu Ustava SFRJ i službenu uporabu hrvatskoga jezika u svim sferama privatnoga i javnoga života. Prvi se prijedlog odnosi na izmjenu članka 131. temeljenoga na preciznosti kojom se

²⁹ *Telegram*, godina VIII., Broj 359., 1.

³⁰ Isto, 1.

³¹ Isto, 1.

omogućila ravnopravnost svih jezika unutar jugoslavenske zajednice: „Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate.“³² Ovaj je prijedlog potkrijepljen primjerom Zaključka pete skupštine Saveza kompozitora Jugoslavije koji je objavljen na srpskome, makedonskome i slovenskome jeziku. Dakle, bez verzije na hrvatskome jeziku. Takvim je postupkom hrvatski jezik doveden u neravnopravni položaj jer postoje verzije na svim drugim jezicima. Nakon toga, ističe se neprihvatanje iste lingvističke osnove za srpski i hrvatski jezik.

Drugi se prijedlog nadovezuje na prvi: „U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se god radi o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.“³³ Smatra se važnim propisati korištenje hrvatskoga jezika u javnim i privatnim sferama društvenoga života, a to su mediji, škole, politika i administracija. Ovdje treba naglasiti negativnost drugoga prijedloga. Ovaj prijedlog iziskuje uporabu hrvatskoga jezika na svim područjima gdje žive Hrvati: „(...) te da službenici, nastavnici i javni radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.“³⁴, a oni su živjeli na svim dijelovima jugoslavenske države. To bi značilo da imaju pravo korištenja svoga jezika u medijima, školama i svim ostalim ustanovama. Partija ističe kako srpski i ostali narodi jugoslavenske zajednice trebaju imati prava na svoj jezik (srpskoga, makedonskoga i slovenskoga) u područjima gdje žive. Ovaj problem poteže se i nakon smirivanja hajke oko *Deklaracije*.³⁵ Posljednja rečenica nabraja ustanove kojima je upućena *Deklaracija* i ponavlja razloge sastavljanja ovakva teksta: „Ovu Deklaraciju podnosimo Saboru SRH, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripreme promjene Ustava izložena načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.“³⁶

³² *Telegram*, godina VIII., Broj 359., 1.

³³ Isto, 1.

³⁴ Isto, 1.

³⁵ Selak, Ante: *Taj hrvatski*, Školska knjiga, 1992., 70.

³⁶ *Telegram*, godina VIII., Broj 359., 1.

To je administrativni tekst s jasnim načelima i prijedlozima za novu formulaciju članka 131. Ustava SFRJ. Sve se daljnje osude temelje na političkoj problematici, a ne lingvističkoj.³⁷ U hrvatskoj kulturi *Deklaracija* nije stekle snažan odjek putem jezika kojim je pisana, već prema izražajno-sadržajnoj kvaliteti, to jest, kao politički obilježen čin s povoljnim posljedicama za razvoj hrvatskoga književnog jezika. *Deklaracijom* se ne želi smanjiti važnost pozitivnih rezultata koji su do tada postignuti. Jezik je *Deklaracije* stilski slabo dotjeran u birokratsko-administrativnome stilu. Može se uočiti jezika dvaju političkih organizacija, a to su Savez komunista Jugoslavije i Socijalistički savez radnoga naroda Jugoslavije uz partijsku retoriku. Uočavaju se dva tipa diskursa – jezikoslovni i politički. Upotreba je takva jezika pokazala visoki autoritet društva u kojemu je nametnut.³⁸ Jezik je *Deklaracije* dominirao u reformama društveno-političkoga sustava. Riječ je *deklaracija* odabrana zbog posebne pozornosti i odjeka koji je pružila. U *Deklaraciji* se spominje jezik koji nije postojao u ono vrijeme čime se taj jezik smješta u ravnopravni položaj s drugim jezicima. Navodi se ravnopravnost svih jezika pisanih u Jugoslaviji u vrijeme Druge Jugoslavije, a to su srpskohrvatski ili hrvatskosrpski, slovenski i makedonski. U lingvističkome je smislu cilj *Deklaracije* bila revizija Novosadskoga dogovora.³⁹

³⁷ Spalatin, Krsto: *Borba za hrvatski književni jezik*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 26. i 27.

³⁸ Peti, Mirko: *Jezik kojim je pisana Deklaracija*, u: *Kolo*, 2009., 39. – 42.

³⁹ Pavičić, Josip: *Deklaracija o jeziku samostalnosti*, u: *Kolo*, 2009., 52.

3. 5. Mediji u vrijeme *Deklaracije*

Prije pojave *Deklaracije* u Drugoj Jugoslaviji postojala su tri različita medijska sredstva javnoga priopćavanja – tisak, radio i televizija. Na početku su razvoja bili radio i televizija. Hrvatski se jezik počeo razvijati i dobivati svoju potvrdu samostalnosti u središnjoj radijskoj kući Radio Zagreb. Pojavom televizije jezik ulazi u odnos s jezičnim i političkim tendencijama. *Deklaracija* kao dokument dovodi jezik i jezičnu politiku u političke sukobe. Agencijska je informativna služba bila dopuštena samo u beogradskoj agenciji *Tanjug*. Ta je agencija imala pravo objavljivati vijesti i informacije iz svjetskih agencija. Hrvatski su mediji morali prevoditi svjetske vijesti sa srpskoga na hrvatski jezik pa su trajno ovisili o centralističkome izvoru vijesti što je rezultat većoj potrebi tehničke službe i usporavanje objavljivanja vijesti. Pozitivno je bilo osposobljavanje lektorske službe. Sve su emisije i sadržaji medija rađeni u duhu jezičnoga i kulturnoga jedinstva toga prostora. Prosvjedi kulturnih i znanstvenih radnika su takvim načinom rada postajali učestaliji.⁴⁰ Mediji su uvelike utjecali na objavu i rezultate koje je *Deklaracija* donijela u hrvatskome jeziku.

Prvo medijsko protivljenje donosi *Vjesnik* (uz *Borbu* i *Politiku* kao najvažnije predstavnike) 19. ožujka u članku pod nazivom *Politika a ne lingvistika* autora Miloša Žanka. Počele su rasprave i prosvjedi temeljeni na gospodarstvu, ekonomiji i problemima vezanim za razvoj kulture. Središnja se izdavačka djelatnost nalazila u Beogradu. Širila je tisak jeftinim izdanjima na srpskome jeziku kako bi proširila srpsku jezičnu kulturu. Slijedom je tih događaja došlo do svojatanja hrvatske književne baštine i povijesti.⁴¹ Osim u tiskovnim medijima, organiziraju se sastanci i prosvjedi ustanova u cilju protivljenja *Deklaraciji* i njezinim načelima. Novine donose prosvjedna pisma čitatelja i osude koje su vezane za jezična pitanja s nestručnim gledištima.⁴² Možemo uočiti kako se rijetko tko usudio pozitivno ocijeniti istup *Deklaracije* i deklaracijskih načela. Ako bi prihvatio *Deklaraciju*, bio je ušutkan ili

⁴⁰ Šentija, Josip: *Jezik i jezična politika u medijima uoči Deklaracije*, u: *Kolo*, 2009., 50. – 52.

⁴¹ Duda, Igor: *Deklaracijom do jezika (Pogled na kulturno-jezičnu sliku povijesti druge polovice XX. stoljeća)*, u: *Kolo*, 2000., 85.

⁴² Samardžija, Marko: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967. – 2007.*, Zagreb, Matica hrvatska, 2017., 309.

prisiljen javno promijeniti svoje mišljenje čime se smanjivala sloboda tiska i sloboda mišljenja.⁴³

⁴³ Elvi Lukšić, Mislav: *Zadarski odjeci deklaracijske afere*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 120.

³² Hekman, Jelena: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., 98.

3. 6. Reakcije na *Deklaraciju*

Osvještava se negativnost Ustava, unitarističkoga pristupa i komunističke partije u hrvatskoj jezičnoj politici pa se prekida rad na zajedničkim normativnim priručnicima i zajedničkome nazivlju koje šteti posebnosti hrvatskoga jezika. Cilj je *Deklaracije* bio utvrditi jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika (hrvatski, srpski, slovenski i makedonski).⁴⁴ Smatrano je da se time narušava bratstvo i jedinstvo zbog čega je i došlo do svih negativnih posljedica objavom *Deklaracije*. Povijesno se značenje *Deklaracije* odnosi na opredjeljenje za samostalni jezik što daje prijelomno značenje u povijesti jezika. *Deklaracija* je negativno ocijenjena zbog sadržaja nacionalističke tendencije. Većina je smatrala da je to djelo nacionalizma, šovinizma te neprijateljstva koje negira manjine. *Deklaracija* ne poziva na sve ono za što je negativno i ne govori da Novosadski dogovor treba prekršiti ili prepravljati, već da se nedosljedno primjenjuje.⁴⁵ Odgovor je srpskih jezikoslovaca bio *Predlog za razmišljanje* kojim se traže slična načela kao i za hrvatski jezik u *Deklaraciji*. Objavljen je 2. travnja u beogradskoj *Borbi*. U *Borbi* se navodi da su Bečki i Novosadski dogovori poništeni objavom *Deklaracije*.⁴⁶

Događaji vezani za *Deklaraciju*, njezine rezultate i osude vidljivi su iz objava dnevnih novina onoga vremena. Osude su se kretale frazama od „izdaje bratstva i jedinstva“ sve do „šovinističkoga nositelja države“. Smatralo se da negira slobodu i stvaralaštvo te znanstveni i kulturni rad za koji se zalaže prosvjetno-kulturno vijeće. Tražila su se imena pokretača i tvoraca kako bi ih se izbrisala iz javnoga života pri čemu je na udaru bila Matica hrvatska uz osude urednika i novinara raznih medija. Prve je oduke o kažnjavanju potpisnika i djelatnika institucija objavio *Studentski list*. Svi su potpisnici bili izloženi progonima i osudama, a u uprave dolaze pisma protiv *Deklaracije* i potpisnika s obrazloženjem da je jezik iskorišten u političke svrhe.⁴⁷ Potpisnici su izloženi nemogućnostima afirmiranja u znanosti ili književnosti. Oni ne povlače svoje odluke ni tvrdnje nakon svih osuda kao ni institucije koje su potpisale *Deklaraciju*. Bili su pod policijskom istragom i nadgledanjima. Zanimljivo da je dr.

⁴⁴ Babić, Stjepan: *Deklaracija – međaš dvaju razdoblja*, u: *Jezik*, 1997., 83. i 84.

⁴⁵ Elvi Lukšić, Mislav: *Zadarski odjeci deklaracijske afere*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 120.

⁴⁶ Nikolić, Vinko: *Od Bašćanske ploče do zagrebačke Deklaracije (1076 – 1967.)*, u: *Hrvatska revija*, 1967., 22.

⁴⁷ Jandrić, Berislav: *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Povijesni prilozi, 1999., 333. – 336.

Miloš Žanko predlagao da se slike autora i potpisnika *Deklaracije* izvjesu na zagrebačkome Trgu Republike kako bi se organizirao mimohod ljudi koji bi izrazili zgražanje nad inicijatorima *Deklaracije*. Profesor Đorđe Rašović i književnik Oskar Davičo su održavali predavanja o nevažnosti hrvatskoga književnog jezika u Zagrebu. Takve su provokacije nastavljene prevođenjem vozačkih dozvola, filmova i oglasa na ekavicu.⁴⁸ Matica hrvatska je doživjela osude vlastitih ogranaka u Hrvatskoj. Završetak hajke i svih negativnosti prema *Deklaraciji* bio je 19. i 20. travnja 1967. godine na VII. Plenumu CK SK Hrvatske.⁴⁹ Od tada se šire ogranci Matice hrvatske po svim područjima Hrvatske, a početkom Hrvatskog proljeća 1971. godine vidljiva je nemogućnost prevlasti i ostanka srpske hegemonije. *Deklaracija* je bila temeljni pokretač prema suverenitetu i samostalnosti hrvatskoga jezika.⁵⁰ Potpune činjenice i posljedice svih događaja teško je navesti i objasniti bez točnih podataka. Njih nema dovoljno jer se tada malo objavljivalo i zapisivalo da bude što manje dokaza zbog shvaćanja što *Deklaracija* kao dokument donosi poslije. Važnost se *Deklaracije* očituje u borbi za jezik kao osnovu kulturnih, društvenih i povijesnih događaja u Hrvatskoj.⁵¹ Posljedice *Deklaracije* donose gorke doživljaje, poniženja, progone, gubitke radnih mjesta, ugrožavanje osobnih sloboda i same egzistencije. Osim toga, prikazuje nemogućnosti daljnjega istraživanja i znanstvenoga doprinosa onih koji su podržavali *Deklaraciju*.⁵² Jezik postaje središte izraza i sadržaja te tematika mnogih pisaca i njihovih djela na području književnosti. Hrvatski je jezik danas dio moderne europske književnosti s potpunim slobodnim jezičnim izražavanjem.⁵³ Dani hrvatskoga jezika (od 13. do 17. ožujka) podsjećaju na važnost *Deklaracije* iz 1967. godine, a na 30.-u je obljetnicu Hrvatski sabor donio zakon koji navodi da se svakoga ožujka treba posvetiti jedan nastavni sat tumačenju značenja *Deklaracije*.⁵⁴

⁴⁸ Bašić, Nataša: *Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam*, u: *Jezik*, 2007., 170.

⁴⁹ Brandt, Miroslav: *Povijesno mjesto Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*, 1994., 312.

⁵⁰ Isto, 353.

⁵¹ Duda, Igor: *Deklaracijom do jezika (Pogled na kulturno-jezičnu sliku povijesti druge polovice XX. stoljeća)*, u: *Kolo*, 2000., 100. – 102.

⁵² Hekman, Jelena: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., 55.

⁵³ Stamać, Ante: *Budućnost značenja Deklaracije*, u: *Kolo*, 1997., 41. i 42.

⁵⁴ Greenberg, Robert: *Jezik i identitet na Balkanu*, Srednja Europa, Zagreb, 2005., 125.

3. 7. Pogledi na *Deklaraciju* s emigracijskih prostora

Jugoslavenski je režim donio prijetnje, nasilje i otpor kao reakciju na *Deklaraciju*. Takvi su događaji izazvali razne komentare u stranim medijima i među institucijama u inozemstvu. *Hrvatska akademija Amerike* smatra da su Hrvati svoj jezik nazvali hrvatskim, a Srbi svoj jezik srpskim bez obzira na to što postoje službeni nazivi pa je prema tome takav odnos legitimno pravo svakoga naroda. Odbor *Hrvatskoga povijesnoga instituta u Rimu* smatra da Hrvati u državi SFRJ nemaju mogućnost njegovati svoj jezik i nazivati ga pravim imenom. Hrvatska revija objavljuje *Apel hrvatski književnika u emigraciji* u kojemu objašnjavaju da je *Deklaracija* obrana kulture hrvatskoga naroda i da je hrvatski jezik i književnost pod neravnopravnim položajem unutar unitarističke države. Ugledni intelektualci Mate Meštrović, Bogdan Radica i Stanko Vujica šalju podršku deklaracijskim načelima i naglašavaju da je to prekršaj osnovnih prava čovjeka i slobode. Ante Vikario u Buenos Airesu smatra da je *Deklaracija* prirodna samoobrana od hegemonije jednoga jezika. Dnevni je list *Nova Hrvatska* govorio o tome kako *Deklaracija* traži načine da se otvore pitanja između Hrvata i Srba te da se temeljno mijenja situacija u Hrvatskoj uz obnovu hrvatske kulture i politike.⁵⁵ Amerika je smatrala da sukobljavanje dviju država može prerasti u političku krizu i da države ne mogu funkcionirati kao jedinstvena država. Osim toga, tekst *Deklaracije* je preveden na više stranih jezika što dokazuje važnost i značenje takva dokumenta za samostalnost i razvoj hrvatskoga jezika.⁵⁶

⁵⁵ Čizmović, Ivan: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika i njezin odjek u hrvatskoj političkoj emigraciji*, u: *Republika*, 2008., 53. – 56.

⁵⁶ Batović, Ante: *Zapade reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika 1967. godine*, u: *Časopis za suvremenu povijest*, 2003., 587.

3. 8. Osvrt na radove s tematikom *Deklaracije*

Dosadašnji radovi s ovom tematikom promatraju *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* u jezičnome, povijesnome, političkome i kulturnome aspektu. Važno je spomenuti tri diplomatska rada zbog različitih viđenja *Deklaracije*. Svaki prikazuje svoja istraživanja iz drukčijega kuta gledišta (lingvistika, povijest, politika) što nam dokazuje važnost *Deklaracije*.

Diplomski rad pod naslovom *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika unutar kulturne, političke i jezikoslovne problematike* autorice Marije Zubak s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu odgovara na središnje istraživačko pitanje koje se odnosi na to je li *Deklaracija* kulturni, politički ili jezikoslovni fenomen. Jezična je povezanost vidljiva u samome cilju nastanka *Deklaracije*, politički je aspekt povezan s izmjenom Ustava i jezičnom politikom te kulturno se viđenje temelji na jezičnome identitetu svakoga naroda. Donosi nam detaljni uvid u isprepletenost ovih triju aspekata i zaključuje se da je *Deklaracija* produkt svih triju viđenja.⁵⁷ Diplomski rad pod naslovom *Položaj hrvatskog književnog jezika 1960-ih i 1970-ih godina* autorice Mihaele Krznarić s Filozofskoga fakulteta u Osijeku donosi povijesno viđenje položaja hrvatskoga jezika u prijelaznome razdoblju s kraja 60-ih na početak 70-ih godina. Posebno objašnjava povezanost nacionalnoga identiteta i jezične stvarnosti na temelju dnevnih novina *Telegram* i *Vjesnik*. Pomoću njih se prikazuje status hrvatskoga jezika prije i nakon objave *Deklaracije* uz zaključak slobodnijega izražavanja na hrvatskome jeziku u privatnome i javnome životu.⁵⁸ Diplomski rad pod naslovom *Hrvatski jezični problemi od 1945. do 1967. godine* autora Marina Pušića s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu prikazuje redoslijed događaja koji su nastajali tijekom objavljivanja *Deklaracije* uz isticanje jezične problematike. Zaključuje kako se jezični unitarizma raspao objavom teksta *Deklaracije* koji je označio samostalnost hrvatskoga jezika.⁵⁹

⁵⁷ Zubak, Marija: *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika unutar kulturne, političke i jezikoslovne problematike*, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2014., 73.

⁵⁸ Krznarić, Mihaela: *Položaj hrvatskog književnog jezika 1960-ih i 1970-ih godina*, Filozofski fakultet u Osijeku, 2015., 44.

⁵⁹ Pušić, Marin: *Hrvatski jezični problemi od 1945. do 1967. godine*, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2013., 43.

Poveznica s diplomskim radovima vidljiva je u izboru tematike i djelomično u povijesnoj analizi samoga teksta *Deklaracije* iz *Telegrama* te članka pod nazivom *Politika a ne lingvistika* iz *Vjesnika* u radu *Položaj hrvatskog književnog jezika 1960-ih i 1970-ih godina*. Razlika je vidljiva u istraživačkome pristupu analiziranja svakodnevnih novinskih članaka koji su prikazani analitički i komparativno. Prvi dio rada obuhvaća političku i lingvističku pozadinu *Deklaracije*, a većinski dio donosi detaljnu analizu novinskih članaka u dnevnim i tjednim novinama *Vjesnik*, *Telegram*, *Glas Istre* i *Borba*.

4. Analiza novinskih članaka

4. 1. Metodologija istraživanja

Osim na povijesnoj i jezikoslovnoj literaturi, rad će se primarno temeljiti na istraživanju članaka iz različite novinske građe (*Vjesnik*, *Borba*, *Telegram* i *Glas Istre*). Članci pripadaju periodu od početka ožujka 1967. godine pa sve do kraja travnja 1967. godine. To je vrijeme u kojem je *Deklaracija* bila udarna tema naslovnih stranica dnevnih novina u Drugoj Jugoslaviji, a ovih četiriju novina izabrani su zbog najopsežnijega praćenja i objavljivanja članaka vezanih za tekst *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Istraživački dio obuhvaća 60-ak članaka temeljenih na komparativnoj, analitičkoj i stilističkoj obradi uz primarnu jezikoslovnu analizu. Komparativni se dijelovi analize odnose na uspoređivanja pomoću parametra sličnosti i različitosti novinskih članaka u cjelovitosti kao i dijelova pojedinih članaka. Analitička metoda obuhvaća obradu pomoću vlastitih osvrti i komentara temeljeno na pristup autora prema obradi teme u člancima. Stilistička se obrada ne fokusira na strukturu teksta kao u prethodnima navedenim metodama, već se odnosi na načine uporabe dijelova teksta uz jezikoslovnu terminologiju. Pomoću takve analize fokusirat ćemo se na najvažnije činjenice koje predstavljaju članci.

Povijesna se literatura odnosi na važne činjenice koje se nalaze u znanstvenim i istraživačkim člancima te povijesnim monografijama koje predstavljaju jasnu sliku društveno-političkih odnosa onoga vremena. Pomoću tih će se izvora bolje razumjeti pozadina nastanka dokumenta *Deklaracije* iz 1967. godine. Jezikoslovna se literatura odnosi na rasprave, osobna viđenja autora, pretpostavke te lingvističku analizu i teze povezane s jezičnim pitanjem u okviru jezične politike. Lingvistička literatura obuhvaća monografije, znanstvene članke i memoare različitih autora. Problematika se ovoga istraživanja temelji na tumačenju i položaju hrvatskoga jezika, povijesnoga konteksta, jezične politike i međunacionalnih odnosa tadašnjega vremena koji se mijenjaju dokumentom prekretnicom iz 1967. godine.

Zadatak je istraživanja novinskih članaka bio utvrditi lingvističke značajke na temelju analize članaka i uspoređivanja te stilističke obrade tekstova uz potkrepljivanje primjerima iz članaka. Osim toga, prikazat će se politički i društveni kontekst pomoću znanstvenih činjenica koje su utvrđene u različitim lingvističkim i

povijesnim izvorima. Cilj je istraživanja prikazati sličnosti i različitosti članaka u istim novinama kao i u odnosu na drugu novinsku građu te prikazati viđenja autora istih članaka.

4. 2. Novinski članci

Obradit će se novinski članci u vremenskom periodu od početka ožujka do kraja travnja 1967. godine. Izvori su članaka dnevne i tjedne novine *Vjesnik*, *Borba* i *Telegram*. To su temeljne novine koje su najviše objavljivale vijesti, prijenose sastanaka, govore, kratke obavijesti te mišljenja potpisnika, predstavnika političkih stranaka, profesora i autora članaka. Nakon objave *Deklaracije* prenosili su se aktualni događaji toga razdoblja u navedenim novinama. Uz to, analizirat će se dnevne novine *Glas Istre* koje će prikazati viđenja *Deklaracije* na regionalnoj razini. Prikazati će se analiza šezdeset i sedam članka različitih novina (*Vjesnik* – dvadeset članaka, *Telegram* – deset članaka, *Glas Istre* – tri članka, *Borba* – trideset i jedan članak).

4. 3. VJESNIK (*Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*)

Vjesnik je bio hrvatski informativni dnevni list. Osnovan je 1940. godine kao ilegalni tjednik pod nazivom *Politički vjesnik*, a od 1941. do 2012. godine izlazi pod nazivom *Vjesnik*. Prvi je broj tiskan 1940. godine u nakladi od 300 primjeraka. Počeo je iznova izlaziti u Zagrebu kao dnevni list u znatno većoj nakladi (više od 80 000 primjeraka) na kraju Drugoga svjetskog rata, a vrhunac izdavaštva je postignut 1968. godine. List je prolazio različite promjene od formata i moderniziranje tiska sve do uvođenja različitih dnevnih priloga tijekom 1990-ih. Unatoč tome, naklada se smanjila do 2005. godine i novine su 2008. godine spojene s tvrtkom *Narodne novine d. d.* te 2012. godine prestaju postojati.⁶⁰ *Vjesnik* je u razdoblju od 20. ožujka 1967. godine do 2. travnja 1967. godine objavio 20 članaka koji se odnose na tematiku *Deklaracije*. Naslovi članaka objavljenih u *Vjesniku* su:

- „O različitim putevima i metodama rješavanja nacionalnog pitanja i međunacionalnih odnosa“
- „Sporna pitanja ne rješavaju se političkom demonstracijom“
- „*Deklaracija* naišla na opravdanu osudu javnosti“
- „Politička odgovornost pokretača i političkih nosilaca *deklaracije*“
- „Nesumnjiva politička odgovornost inicijatora i potpisnika *deklaracije*“,
- „*Deklaracija* i rezolucija – političko licemjerje“
- „Usvojen tekst prijedloga za izmjenu odredaba Ustava“
- „Podrška stavova IK CK SKH i Glavnog odbora SSRNH“
- „Učvršćujte bratstvo i jedinstvo koje i danas neki pokušavaju da razbiju“
- „Izjava predstavnika institucija koje su potpisale *Deklaraciju*“
- „*Deklaracija* – diverzija kakvu već odavno nismo doživjeli“
- „Politička odgovornost potpisnika“
- „Otvoreno pismo jugoslavenskoj javnosti“
- „*Deklaracija* i *prijedlog* ne samo izraz šovinizma nego i pokušaj diverzije“
- „*Deklaracija* – smišljena politička diverzija“
- „Kulturna javnost Hrvatske najoštrije osuđuje *deklaraciju*“
- „Komunisti Filozofskog fakulteta u Zagrebu osuđuju *deklaraciju*“
- „Neprijateljski pamflet protiv tekovina revolucije“

⁶⁰ *Vjesnik*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>; (pristupljeno 24. srpnja 2018.)

- „Kako je nastala *deklaracija*“
- „Suprotno svim progresivnim tradicijama Hrvatske“

O različitim putevima i metodama rješavanja nacionalnog pitanja i međunacionalnih odnosa (20. ožujka)

Naslov nam donosi osnovne informacije o sadržaju teksta, a veličina slova je upečatljiva kako bi zadržala pažnju čitatelja. Govori se o metodama i načinima kako riješiti nacionalno pitanje i odnose među nacijama. Sâm je naslov politički orijentiran odabirom leksika i naglašavanjem nacionalnoga pitanja. Doktor Miloš Žanko, koji je autor ovoga teksta, govori o nacionalnome pitanju pozivajući se tijekom cijeloga teksta na prošle i sadašnje događaje čime djeluje na emocionalno stanje čitatelja. Na početku se članka navodi da je nemoguće postaviti se indiferentno prema nacionalnome pitanju. Suprotno tome, nema napomene kako će se većina članka u nastavku baviti pitanjem jezika kao temelja zajednice. Autor se poziva na interese određenih ideologija (frankovaca, ustaša, šovinista...) kako bi se čitatelji potaknuli na razmišljanje o temeljnim koracima takva vladanja. Uporabom epiteta poput „košmarski“, „apokaliptični“ i „neljudski“ snažno djeluje na privlačenje pažnje čitatelja i negativne emocije. Objavu *Deklaracije*, kao napada na mirne odnose ljudi, uspoređuje s napadima na naše predstavništvo u SAD-u i Kanadi. Takvom usporedbom miješa lingvističke i političke probleme kao rezultate nejedinstva naroda. Proziva potpisnike i sastavljače *Deklaracije*, iako na kraju članka autor navodi da nije stručnjak u području jezičnih pitanja i na taj način se ograđuje od dubljih jezičnih problematika koje donosi *Deklaracija*: „A kako nisam učenjak, ni filolog ni historičar, da bih zauzeo stav koji proizlazi iz naučnog pristupa, moram da se oslonim na rezultate naše u prvom redu hrvatske naučne misli (...)“⁶¹ Nakon toga, ističe stav kako je jezik dio nacionalnoga pitanja jer se stanovnici svake države izjašnjavaju jezikom države u kojoj žive pa bi bilo potrebno poznavanje lingvistike i jezične politike za komentiranje jezičnih problema i situacija vezanih za lingvistiku. Takvom izjavom pobija svoja komentiranja jezičnih problema koje bi riješila *Deklaracija*.

⁶¹ *Vjesnik*, 3.

Sporna pitanja ne rješavaju se političkom demonstracijom (21. ožujka)

Naslov je u obliku tvrdnje niječne konstrukcije čime autor odmah prikazuje svoj stav čitateljima. Ovim se člankom donosi kratki pregled povijesti zajedničkoga jezika uz pozitivan stav prema unitarizmu. Miloš Žanko navodi hrvatske i srpske jezikoslovce i književnike koji su se u 19. stoljeću borili za jedinstven jezik kako bi čitateljima dao pregled važnih ljudi i predstavnika koji su zastupali stav jedinstva. Autor utječe na čitatelje navođenjem titula svake osobe uz njihova najpoznatija djela kako bi oni zauzeli stav tih osoba kao ispravno mišljenje. Osim toga, autor zagovara stav prema kojemu su osobitosti dvaju jezika na razinama akcenta, morfologije i sintakse neznatne: „Ali kao svaki drugi književni jezik s većim prostranstvom, i hrvatskosrpski narodni i književni jezik razvio je u pojedinim krajevima neke osobitosti i leksičke razlike, ali u tako neznatnoj mjeri da ni to ne narušava njihovo jedinstvo.“⁶² Možemo uočiti da je dvojac Guberina-Krstić objavio 1940. godine razlikovni rječnik pod nazivom *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* u kojemu su sistematički prikazane razlike. Uz to, novim su načinom strukturalističke analize utvrdili razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika i time prikazali znanstvene dokaze u lingvističkome svijetu hrvatskoga jezika. Leksičke razlike, prema Žanku, su neznatne, a možemo uočiti mnoge primjerima u kojima treba prijevod jer se značenje ne može iščitati iz konteksta ili iz korijena same riječi (pr. šargarepa – mrkva, obdanište – vrtić). U posebnome se dijelu ističe kako je lakše spojiti jezične razlike, nego razdvajati jezik koji je jedinstven. Ovdje se ne navodi problematika u praktičkome smislu koja se odnosi na sâm izgovor jer su svi na području Hrvatske govorili ijekavicom u isto vrijeme kada se u medijima i školama morala koristiti ekavica. Taj primjer pokazuje otpor ljudi prema prihvaćanju drukčijega izgovora koji ljudima nije prirodan u razgovornome stilu izražavanja. U članku se često koriste riječi „uvjeren sam“, „vjerujem da“ i „poziva se na odgovornost“ čime autor prikazuje samouvjeren stav o temi. Množinski se oblici koriste kako bi se čitatelji poistovjetili s njegovim mišljenjem.

⁶² *Vjesnik*, 5.

***Deklaracija naišla na opravdanu osudu javnosti* (22. ožujka)**

Ovaj je naslov osvanuo na naslovnoj stranici *Vjesnika* petog dana nakon objave teksta *Deklaracije*. Naslov nam donosi osnovne podatke o čemu se radi u članku u obliku autorove tvrdnje. Mjesto teksta i veličina naslova pokazuje nam važnost ove vijesti. U članku je prikazan negativan stav prema *Deklaraciji* koja šteti i otežava rješavanje dotadašnjih problema. Zanimljiv je prijedlog rješavanja ovoga pitanja na temelju primjera društveno-ekonomskoga pitanja, a ekonomija toga vremena je zahvaćena gospodarskim problemima države. Jezično se pitanje nadovezalo na takve probleme. Cijelim se člankom navodi problematika i ozbiljnost *Deklaracije*, osuda javnosti i odgovornost potpisnika kao i sastavljača teksta bez navođenja razloga zašto je došlo do takve situacije i zbog čega bi trebalo pružiti otpor: „Takve ekscese Izvršni komitet najoštrije osuđuje“, „Izvršni komitet vjeruje da većina potpisnika Deklaracije nije sagledala svu ozbiljnost političkih posljedica svoga istupanja“ i „Takva pitanja treba pokretati i raspravljati stručnim i znanstvenim diskusijama.“⁶³ Jezik ovoga članka, kao i ostalih članaka, pisan je u duhu svoga vremena. Kraj članka prikazuje financijske probleme i završava nedorečeno navođenjem da će se o tome raspravljati u budućnosti.

***Politička odgovornost pokretača i političkih nosilaca deklaracije* (24. ožujka)**

Naslov nam pokazuje dominantnost političke tematike koja se povezuje s *Deklaracijom* kao središnjim problemom. Naslov je naznačen na naslovnici novina, a raspon slova obuhvaća dvije stranice na kojima je raspoređen cijeli članak. Veličina naslova pokazuje važnost samoga članka. S desne se stranice novina, ispod naslova, nalazi slika Socijalističkoga saveza radnoga naroda Hrvatske na sjednici Glavnoga odbora čime se održavanje skupa predstavnika Socijalističkoga saveza dodatno naglašava. Članak donosi govore i mišljenja pojedinih predstavnika Socijalističkoga saveza (dr. Zlatan Sremec, Milka Šeat-Lasić, Drago Gizdić, Nikola Papić, Ivan Šibl, Josip Šentija, Ljuban Miljković, Miloš Žanko, Melita Singer, Mira Grubor, Stjepan Ivić) koji se ograđuju od *Deklaracije* i djelovanja njezinih pokretača. Smatraju da se politički čin ne treba ignorirati bez lingvističkoga opisa. Nekoliko se puta poziva na bratstvo i jedinstvo čime se naglašava važnost unitarističkih

⁶³ *Vjesnik*, 1.

nastojanja kojima se *Deklaracija* protivi. Poigravanje se nacionalnim osjećajima osuđuje jer su prijedlozi *Deklaracije* oblici manipulacije u želji za isticanjem identiteta. Jedan od predstavnika Saveza komunista izjavljuje: „Lingvistički aspekt deklaracije savršeno me ne interesira jer ne vjerujem da su lingvističke pobude presudne u donošenju ove i ovakve deklaracije.“⁶⁴ Ovakvom izjavom možemo utvrditi važnost politike i gledišta na *Deklaraciju* kao negativan čin koji nema nikakve poveznice s jezikom Hrvata. Ozbiljnost ugroženosti jezika i njegova položaja nije dobro shvaćen jer su se svi usredotočili na političke negativnosti. Samim time, autori i zagovaratelji *Deklaracije* nisu ostvarili svoj cilj u vrijeme njezine objave jer su shvaćeni kao protivnici tendencija i ideologije koju zagovara država. Nadalje, u članku se objašnjava da je to vrsta manipulacije narodom kako bi se došlo do podjela među njima pomoću suprotnih stavova. To bi se postiglo unošenjem nemira i političkoga nezadovoljstva jer, prema tekstu članka, *Deklaracija* ima skrivene namjere koje se ne odnose na želju za samostalnošću jezika i njegova naziva. Tvrdi se da je *Deklaracija* rezultat nestručnosti lingvistike i da se time poriče jedan jezik koji je do tada potpuno razvijen. Nabrajaju se metode sastavljanja *Deklaracije* i reakcije koje to osuđuju. Objava je bila brza i tajnovita što je prvotni razlog osuđivanja *Deklaracije*. Sve je objavljeno na taj način jer su potpisnici i suradnici bili svjesni da bi se, u suprotnome, *Deklaracija* obustavila. Cijela hajka, osude, tlačenja potpisnika, osporavanje njihova imena, važnost u društvu i protivljenje medija te utjecaj na privatni život dogodio se radi prijedloga za izmjenu Ustava koji se tada raspisao. U prijedlogu je navedeno da su dobrodošle sve izmijene koje bi pridonijele napretku države uz naglasak na slobodu govora svakoga naroda.

Nesumnjiva politička odgovornost inicijatora i potpisnika *deklaracije* (25. ožujka)

Naslov se članka proteže na naslovnici novina i nastavlja se na sljedećoj stranici kako bi se istaknula važnost teksta. Korištenjem negacijskoga oblika pridjeva „sumnjiv – nesumnjiv“ daje se naglasak na nešto što nije sigurno, a ovdje se ta sumnjivost odnosi na potpisnike *Deklaracije*. Politička je konotacija vidljiva u sintagmi „odgovornost inicijatora“ jer se prije toga naglašava politička odgovornost. Cijeli članak govori o velikoj šteti koju je donijela *Deklaracija* uz nepromišljene pokretače i

⁶⁴ *Vjesnik*, 3.

opisuje utjecaje na političko stanje države uz naglasak da je sve objavljeno bez znanstvene utemeljenosti. Temelj je članka rasprava sjednice Gradskoga komiteta SK Zagreba na kojoj se govorilo o *Deklaraciji* i odgovornosti koju nosi taj dokument svojom objavom. Nadalje, navodi se točno vrijeme i mjesto odvijanja sjednice, u 17.00 sati u Zagrebu 24. ožujka 1967. godine. Prisustvovali su članovi Izvršnoga komiteta na čelu s Mikom Tripalom i Perom Pirkerom. Člankom prevladava imenovanje u kojemu dominiraju leksemi toga vremena poput „Izvršni komitet“, „Glavni odbor“, „Savez komunista“, „radni kolektiv“ i „naučno-lingvistička sfera“. Oštre su osude potpisnika prožete cijelim člankom, a posebno su istaknute ovom rečenicom: „(...) svjesni inicijatori deklaracije pak protagonisti su nacionalističkog ekstremizma koji raspiruju nacionalističke strasti“⁶⁵, kojom se naglašava nacionalizam bez lingvističkoga objašnjenja.

Nakon pozivanja na odgovornost, osuđivanja potpisnika i kratkih pregleda na poglede *Deklaracije* upućene iz inozemstva na kraju članka, donose se prijedlozi Gradskoga komiteta SK Jugoslavije obraćajući se čitateljima i pozivajući ih na rješavanje ovakvih pitanja. Zadnja rečenica objašnjava da Plenum nastavlja svoj rad naznakom na nastavak pisanja.

***Deklaracija* i rezolucija – političko licemjerje (25. ožujka)**

Naslov ostavlja dojam kratkoga i jasnoga opisa *Deklaracije*. Proteže se na dvjema stranicama i pomoću ovoga članka možemo potvrditi kako se radi o osudi *Deklaracije* nazivajući sam čin objave licemjernim. Politički se čin ističe pridjevom „političko licemjerje“. Naslov nam ne donosi cjelovite informacije, a time potiče čitatelje na daljnje čitanje i otkrivanje razloga negativnosti koju donosi *Deklaracija*. Temeljni nam dio članka objašnjava na što se odnosi licemjerje iz naslova, a to se odnosi na pravo izražavanja koje se dalo ljudima i koje se oduzima objavom dokumenta kao što je *Deklaracija*. Osuđivanje onoga što piše u *Deklaraciji* uočljivo je u pridjevima putem rečenice: „(...) ultranacionalistička i šovinistička inspiracija pisanja Deklaracije.“⁶⁶ Književnici na Gradskome komitetu SK u Beogradu donijeli su osude koje se objašnjavaju u ovome članku. Naglašava se nerješavanje jezičnih pitanja samim načelima *Deklaracije* i postavlja se jezična problematika

⁶⁵ *Vjesnik*, 3.

⁶⁶ Isto, 1.

ravnopravnosti i međusobnih odnosa među jezicima naroda. Članak je objektivno napisan bez dodatnih i subjektivnih komentara autora. Prikazuje činjenice o potpisnicima *Deklaracije*, o problematici jezičnoga pitanja i sastanku Gradskoga komiteta te završava izjavom književnika u Beogradu koji povlače svoje potpise uz obrazloženje kako nisu pažljivo čitali teze *Deklaracije*.

Usvojen tekst prijedloga za izmjenu odredaba Ustava (25. ožujka)

Naslov kratko i jasno prikazuje da je tematika teksta odluka Ustava. U uvodnome se dijelu donose činjenice o osudama Hrvata u Bosni i Hercegovini bez detalja o kakvoj se osudi radi i o razlozima osuđivanja. U nastavku se teksta navode problemi cestarina, elektroprivrede i gospodarstva te moguće reforme koje bi se trebale odvijati unutar države. Drugi dio članka donosi detaljnije informacije o *Deklaraciji*, a podnaslov je „Debata i Deklaracija - mračnjački čin“. Tekst na samome početku ističe nevažnost *Deklaracije* navodeći neodređenu zamjenicu „nekakva“: „Dok su ove pripreme bile u toku, dobismo nekakvu Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.“⁶⁷ Nadalje, autor ističe kako on nije filološki stručnjak, ali je siguran u političku argumentaciju. Nakon toga, slijedi pozivanje na raskol i mračne događaje te prisjećanje čitatelja na 1941. godinu u kojoj je došlo do podjele države. Izborom pridjeva „tegobna prošlost“, „politički udar“, „nacionalistički elementi“, „kobna 1941.“, „antinarodno“ i „antihrvatsko“ donosi nam jasan uvid u subjektivan stav autora o dokumentu kao što je *Deklaracija*. Poticanjem se emocija želi potaknuti pristranost čitatelja zbog tragičnosti prošlosti koja se može ponoviti. Osuda je potpisnika najviše vidljiva u rečenici: „Potpisnici su, prema mom mišljenju, postupali ne kao učenjaci, već kao obični politički špekulanti koji ozbiljno špekuliraju na idejnom polju i javljaju se s robom koja nema tržište.“⁶⁸ Naglašavanjem se imenice „špekulacija“ potiče mišljenje o procesu manipulacije ljudima pomoću *Deklaracije* kojom se želi postići dodatni problemi države, a možemo uočiti usporedbu jezika i jezičnih problema s robom i tržište s govorom nekoga naroda kojemu bi ta roba ili jezik koristili. Kraj članka završava govorom nekolicine zastupnika o temama prometnica i stanja u državi, a središnji i najveći dio članka govori o *Deklaraciji* prema čemu možemo

⁶⁷ *Vjesnik*, 2.

⁶⁸ Isto, 2.

zaključiti kolika je važnost toga dokumenta u odnosu na ostale aspekte problematike države toga vremena.

Podrška stavova IK CK SKH i Glavnog odbora SSRNH (25. ožujka)

Naslov nam prikazuje osnovnu problematiku koju objašnjava daljnji tekst članka. Problematika se članka temelji na osudama i negativnim stavovima pojedinih gradova Hrvatske i ogranaka Matice hrvatske. Smatra se da je doneseno više štete, nego koristi na svim područjima države uz naglasak na političku konotaciju *Deklaracije*. Smatra se da je to napad na bratstvo i jedinstvo te kako se potpisnici trebaju kazniti i osuditi. Na kraju se članka traže motivi nastanka *Deklaracije*. Motivi se samoga nastanka nalaze u tezama *Deklaracije* tako da kraj članka nije jasan. Može se reći da se traže politički motivi bez objašnjenja na temelju jezične politike i stanja u tadašnjoj državi. Politička tendencija vidljiva je po odabiru riječi i sintagmi u cijelome članku, a to su: „demokratska praksa“, „demokratska politika“, „demokratska atmosfera“, „socijalistička praksa“, „socijalizam“, „politički karakter“ i „politička implikacija“. Osim toga, na leksičkom planu možemo uočiti arhaizme poput „radni narod“, „sekretarija“, „historija“, „kolektiv“, „suštinski“, „miting“ i „diskusija“.

Učvršćujte bratstvo i jedinstvo koje i danas neki pokušavaju da razbiju (26. ožujka)

Autor se u naslovu obraća čitateljima imperativom kojim navodi što trebaju napraviti i zašto. Takav oblik naslova ostavlja snažan dojam na čitatelja i zadržava pažnju. Početak članka donosi izjave o problemima u zemlji koji se protežu od područja prosvjete i gospodarstva sve do elektrana. U drugome se dijelu članka prikazuje cjelovit Titov govor u kojem se naglašavaju radni ljudi i njihovo stvaralaštvo te važnost raznolikosti narodnosti u zemlji. Izrazito naglašava da ljudi ne žive od gramatike, tj. od jezika i jezičnih pitanja čime stavlja akcent na ostale probleme države kao primarne. Jezik i govor koji se odnosi na objavu *Deklaracije* je nevažno pitanje o kojem ne treba raspravljati jer je to riješeno u davnoj prošlosti.

Izjava predstavnika institucija koje su potpisale *Deklaraciju* (26. ožujka)

Naslov je članka obavijesne strukture i jasna izraza koji navještava o čemu će se raditi u tekstu. Počinje jasnim informacijama koje odgovaraju na pitanja kad, gdje i

tko se sastao i razlog sastanka. Navodi se sastanak potpisnika *Deklaracije* 24. ožujka 1967. godine u poslijepodnevnim satima u Zagrebu. Početak članka počinje objašnjavanjem motiva pisanja i nastanka *Deklaracije*. Ovim se člankom dobiva odgovor na članak koji je objavljen prethodnog dana pod naslovom „Podrška stavova IK CK SKH i Glavnog odbora SSRNH“. Motivi se pisanja *Deklaracije* nekoliko puta objašnjavaju u duhu demokracije, a poticaj je bio raspisivanje prijedloga za promjenu Ustava. Posebno se ističe potreba za raspravom oko takve tematike. Pomoću opravdavanja napominju kako nisu htjeli dovesti u pitanje bratstvo i jedinstvo, već dodatno spojiti narode u tadašnjoj državi. Neobavješćavanje ostalih ogranaka Matice hrvatske i medija opravdavaju kratkoćom vremena u kojemu se trebalo djelovati pa su pod vremenskim pritiskom sastavili prijedlog o kojemu se trebalo raspravljati. Krajem članka izražavaju žaljenje zbog pogrešno protumačene namjere *Deklaracije*.

Deklaracija – diverzija kakvu već odavno nismo doživjeli (28. ožujka)

Prema naslovu možemo uočiti osudu *Deklaracije* koja je povezana s imenicom „diverzija“. Vremenski se period naglašava priložima „već“ i „odavno“ kako bi se istaknula veličina negativnosti koju donosi *Deklaracija* svojom objavom i posljedicama. Cijeli se članak temelji na stavovima Zdenka Štambuka i Dragiše Ivanovića o objavim *Deklaraciji*. Postavlja se retoričko pitanje kojim se čitatelje potiče na razmišljanja o neobjektivnosti objave i sastavljanja *Deklaracije* jer se potpisnici nisu konzultirali s „biračima“, to jest, s ljudima koji podržavaju potpisnike. Autor želi potaknuti promijene mišljenja čitatelja koji podržavaju potpisnike i njihovu odluku o donošenju *Deklaracije* korištenjem retoričkoga pitanja kao stilskoga sredstva. Korištenjem ja-forme i izražavanjem subjektivnoga mišljenja želi se postići bliski odnos s čitateljima kako bi im se približila mišljenja: „Ja bih svakako bio mnogo sretniji da do toga nije došlo i znam da će me, radi svega toga, proglasiti unitaristom, kao što su to činili s drugom Žankom.“⁶⁹ Ovakav način izražavanja i obraćanja čitateljima dodatno ostvaruje opisujući iskustvo iz svojega života. To se odnosi na ravnopravnost njega kao hrvatskoga državljanina u Beogradu povezujući s bratstvom i jedinstvom. Kraj članka donosi objektivan opis procesa amandmana.

⁶⁹ *Vjesnik*, 2.

Politička odgovornost potpisnika (28. ožujka)

Članak je organiziran u više manjih dijelova prema gradovima (Pula, Slavonski Brod, Petrinja, Split, Osijek, Karlovac i Duga Resa) u kojima se prikazuju pojedinačni stavovi o objavi *Deklaraciji*. Pula je protiv teza *Deklaracije* izjavom da hrvatski jezik nije ugrožen pa prema tome im nije jasno pozivanje na potrebu za isticanjem imena svakoga jezika. U Slavonskom Brodu naglašavaju kako je taj pothvat posebno štetan za interese hrvatskoga naroda zbog razjedinjavanja. Osijek smatra da je to nespojivo s našom društvenom stvarnošću, a u Karlovcu se tvrdi da tim činom idemo unazad bez reformi koje donose napredak. U Petrinji se poziva na odgovornost potpisnika te se naglasak s *Deklaracije* prebacuje na sastavljače toga dokumenta. U Splitu se smatra da je to napad na pozitivne stavove revolucije kojom se državi donosi samo dobro, a u Dugoj Resi poziva se na odgovornost zbog pokušaja političke diverzije na jedinstvo zemlje. Možemo uočiti da ovaj članak donosi kratak pregled svih protivnih stavova o *Deklaraciji* u pojedinim gradovima Hrvatske kako bi se prikazalo nepodržavanje potpisnika i njihovih stavova u cijeloj Hrvatskoj te kako bi se najviše osudili zbog neobjavlivanja javnosti i medija o svome pothvatu i objavi *Deklaracije*.

Otvoreno pismo jugoslavenskoj javnosti (29. ožujka)

Naslov nam donosi glavnu temu ovoga članka, a to je pismo u kojemu se predstavnici Filozofskoga fakulteta u Sarajevu obraćaju cijeloj javnosti. Cilj je pisma informirati čitatelja. U cijelome se članku prenosi tekst pisma Filozofskoga fakulteta u Sarajevu koje je napisano 28. ožujka. Profesori i suradnici izražavaju neslaganje i protivljenje *Deklaraciji*. Oni se protive *Deklaraciji* i *Predlogu za razmišljanje* jer smatraju da se na taj način razdvajaju narodi, a posebno Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini. Prikazuju primjer iz svijeta u kojemu se svi trude uspostaviti revoluciju u povezivanju naroda i jezika. Suprotno tome, na njihovim područjima dolazi do želja za raskolom. Njihovo je pismo osuđivanje *Deklaracije* na blaži način bez pozivanja na odgovornost potpisnika i onih koji su potaknuli pisanje *Deklaracije*. Oni ističu jednakost i želju za povezivanjem naroda kako bi se cijela regija dodatno razvila i afirmirala u društvu i svijetu. Kraj je pisma ujedno i kraj članka čime se zaokružuje tematika naslova članka.

Deklaracija i prijedlog ne samo izraz šovinizma nego i pokušaj diverzije (29. ožujka)

U naslovu je vidljiva osuda *Deklaracije i Predloga za razmišljanje* kao dokumenata koji su na istoj političkoj i lingvističkoj razini. Uz to, izazivaju iste osude i netrpeljivosti među narodom. U naslovu je vidljiva negativnost izrazima „šovinizam“ i „diverzija“. U članku se prikazuje mišljenje sa sjednice održane prethodni dan u Bosni i Hercegovini. Smatraju takve pothvate pravim političkim diverzijama protiv jedinstva Jugoslavije i naroda. Najviše se osuđuje poticaj na nacionalizam koji razdvaja narode: „Oživljavanje svakog nacionalizma i hegemonizma podsjeća zato na mračnu prošlost i njene posljedice.“⁷⁰ Smatraju da se takvim načinom unosi raskol i na području Bosne i Hercegovine. Sintagme „bratstvo i jedinstvo“, „zbližavanje ljudi“, „zajedništvo ljudi“, „razvitak“ i „napredak“ se ponavljaju nekoliko puta tijekom ovoga članka. Tim načinom žele prikazati čitateljima važnost, a ujedno i negativnost koju donose *Deklaracija i Predlog*. U većini članka prevladavaju imeničke konstrukcije u kojima se naglašava politička dominacija *Deklaracije* bez naznake na jezičnu problematiku.

Deklaracija – smišljena politička diverzija (31. ožujka)

Naslov nam donosi definiciju *Deklaracije* s negativnom konotacijom koja se povezuje s političkom diverzijom i samim time se daje naglasak na političku tendenciju pisanja *Deklaracije*. Članak je uokviren raznim podnaslovima koji se odnose na temeljne izjave raznih predstavnika sabora. Primjeri izjava su: „Nikad naši radni ljudi nisu bili jedinstveniji u obrani bratstva i jedinstva“, „Ne samo politička već i krivična odgovornost“, „Odmah objaviti imena potpisnika“, „Je li javni tužilac pokrenuo krivični postupak“, „Birači zahtijevaju da autori deklaracije budu eliminirani iz javnog života“, „Deklaracija ohrabrila najreakcionarnije elemente (...)“ Možemo uočiti neslaganje i protivljenje *Deklaraciji* postavljanjem ironičnih pitanja. Članak donosi razmišljanja republičkoga vijeća na čelu s Borisom Bakračem i šesnaest zastupnika koji iznose svoje stavove i mišljenja oštre osude. U uvodnome se izlaganju tvrdi kako *Deklaracija* nije ponudila razmatranje i raspravu prilikom pozivanja na promjene u Ustavu, a u odgovoru potpisnika jasno se objašnjava zašto je tomu tako. Kako su

⁷⁰ *Vjesnik*, 3.

istaknuli, nije bilo vremena za rasprave zbog vremenskoga roka koji je zadan kao krajnje vrijeme prihvaćanja prijedloga za izmjenu Ustava. Temeljna izjava inženjera Bakrača donosi zanimljiv stav o *Deklaraciji*: „Nije deklaracija ta koju bi Sabor trebao staviti na dnevni red i na pretres, već posljedice koja je ona izazivala.“⁷¹ Ovim se dokazuje da teze *Deklaracije* ne bi bile temelj rasprave, već su mediji prikazali negativno i istaknuli osude potpisnika. Potvrđuje se da su raspravu donijeli mediji i vijesti prenošenjem informacija. Jezična problematika u ovome članku navodi gramatičke nedostatke (koje bi trebalo riješiti i o čemu bi se trebalo raspravljati) kao nevažnu komponentu jezika, a naglašava se sporazumijevanje i komunikacija među ljudima. Nije sporno da se ljudi međusobno razumiju, ali ne treba isticati kako se tim činom poziva na mržnju i razdor ljudi. Kontradiktorno je pozivanje na prošlost i prisjećanje na ratove uspoređivanjem sa situacijom nastanka *Deklaracije* kojom proriču istu budućnost. S druge strane, spominje se ista prošlost u kojoj se država ujedinila i živjela u zajedništvu. Kraj svakoga govora završava pozivanjem na objavu popisa krivaca čime se potiče dodatna netrpeljivost. Osuda *Deklaracije* vidljiva je u rečenici: „Deklaracija je neprihvatljiva i izaziva osudu po sadržaju, tonu i po metodi kojom je donijeta. Ubacivanjem deklaracije unesen je nemir na jedno vrlo osjetljivo područje, na područje nacionalnih i međunacionalnih odnosa, i vrlo su grubo povrijeđena osjećanja pripadnika svih nacionalnosti koji žive u Jugoslaviji, a prije svega u Hrvatskoj.“⁷², čime je *Deklaracija* osuđena na trima razinama, a to su sadržaj, ton i metoda. Sve je troje javno objašnjeno i opravdano u novinskome članku tijekom obraćanja potpisnika javnosti. Naglašavaju da je *Deklaracija* dodatno poremetila mir na uzdrmanome području, a prema tome bi bilo koji drugi prijedlog koji se može povezati s političkim nastojanjima donio nemir i ovakve reakcije. Jedini je problem što se u tome trenutku tih neslaganja i nemira u državi našla *Deklaracija* kao politički, a ne lingvistički čin. Nadalje, u članku se tvrdi kako je jasno kojim se jezikom govori i piše u državi. Tvrdi se da je to srpskohrvatski i time opravdavaju naziv jezika kojim narod govori. U nastavku se tvrdi kako se ne nameće srpski jezik iznad hrvatskoga ili nekoga drugog u javnoj ili privatnoj sferi života jer se „svatko i svugdje može služiti svojim jezikom“. Taj dio o jeziku i jezičnim problemima završava tvrdnjom kako se sve pogrešno protumačilo. U ovome dijelu članka možemo prvi put

⁷¹ *Vjesnik*, 2.

⁷² Isto, 2.

uočiti jednu vrstu opravdavanja i obrazlaganja onoga što se htjelo ostvariti *Deklaracijom*, i to na lingvističkome planu (ne političkome). Bez obzira na to što se tvrdi kako se *Deklaracijom* sve pogrešno protumačilo, dobila se reakcija na problematiku jezika. Nekoliko se puta tijekom članka ponavlja izvođenje potpisnika na sud i potreba za njihovim kažnjavanjem kako bi se postiglo da sve ono što je donijela *Deklaracija* proglašeno nevažnim tezama koje bi ostvarile razdor bratstva i jedinstva države. Ujedno bi i potpisnici dobili životnu opomenu koja bi ih spriječila u njihovim nastojanjima jezične jednakosti hrvatskoga jezika.

Kulturna javnost Hrvatske najoštrije osuđuje *deklaraciju* (1. travnja)

Naslov nam jasno i kratko daje uvid o čemu će se govoriti u nastavku teksta, a to je osuda *Deklaracije*. Korištenjem superlativnoga oblika pridjeva „oštro“ pokazuje se ozbiljnost osude. Kulturni radnici prvenstveno osuđuju *Deklaraciju* i *Predlog za razmišljanje* (iako taj dokument nije naveden u naslovu) jer je to mišljenje pojedinaca, a ne cijeloga naroda. Nadalje, traže se kazne potpisnika radi neobavještavanja ostalih ogranaka. Kako se navodi u članku, kulturni radnici osuđuju ovaj postupak: „U njima se najoštrije osuđuje deklaracija i njeni akteri, šovinističke i nacionalističke tendencije kojima je prožeta i njena namjera razbijanja bratstva i jedinstva naših naroda.“⁷³ Nabranjem što se sve osuđuje i izborom riječi u tim nastojanjima dodatno se naglašava kakvu opasnost predstavlja *Deklaracija* te u njoj vide cijeli raskol države i naroda. Na kraju se članka navode književnici koji su sudjelovali u raspravi Prosvjetno-kulturnog vijeća.

Komunisti Filozofskog fakulteta u Zagrebu osuđuju *deklaraciju* (1. travnja)

Naslov nam prikazuje središnju tematiku o kojoj govori tekst članka. Odgovara na pitanja tko, što i gdje – „komunisti Filozofskog fakulteta osuđuju deklaraciju“. U uvodnome se dijelu članka govori kako se 30. ožujka u Zagrebu održao sastanak Saveza komunista nastavnika Filozofskog fakulteta koji smatraju da je *Deklaracija* politički štetan i neodgovoran čin. Opis *Deklaracije* kao političkoga čina ne objašnjavaju kakav je to dokument prema lingvistici kao znanosti, a *Deklaracija* temeljno želi ravnopravnost naziv i položaja hrvatskoga književnog jezika. Možemo uočiti naglasak na političkom aspektu bez lingvističkih pogleda. U središnjem se

⁷³ *Vjesnik*, 1.

dijelu članka spominje jezik kao poveznica Hrvata, Srba i Crnogoraca koji govore jednim jezikom. Neriješena se pitanja jezika dovode u svezu s političkom odgovornošću predstavljajući taj problem kao protivljenje ideologiji toga vremena i jedinstvu koje ta ideja uništava. Kraj članka donosi ponavljanje političkoga aspekta: „Sastanak će se nastaviti u petak, 31. ožujka, kada će se raspravljati o političkoj odgovornosti inicijatora i nosilaca deklaracije.“⁷⁴

Neprijateljski pamflet protiv tekovina revolucije (1. travnja)

Deklaracija je ovim naslovom predstavljena kao neprijateljska knjižica negativnoga sadržaja koja se protivi revoluciji i napretku države. Negativan se stav izražava naslovom koji se prostire središnjim dijelom stranice kako bi se dodatno istaknula i privukla pažnju čitatelja. Nakon osuda počinje podrška cijele hajke protiv *Deklaracije*. U uvodnome se dijelu članka navodi sjednica u Zagrebu koja je održana 31. ožujka. Na njoj se zaključuje da to nije znanstveno pokrepljeno djelo, već politički pamflet kojemu je cilj ostvariti suzbijanje razvitka Hrvatske. Poziva se na to da se kazna odvijee u smislu promjene društvenih i predstavničkih položaja na kojima se trenutno nalaze potpisnici i sudionici u nastanku *Deklaracije*. Osim političke odgovornosti, smatra se da akteri imaju i moralnu te društvenu odgovornost s kojom se trebaju nositi kako bi povukli ono što su sastavili *Deklaracijom*. Članak završava naglaskom na to da se otkrije i u čije ime su sastavili takav tekst.

Kako je nastala deklaracija (2. travnja)

U početnome se dijelu članka objašnjava sâm naslov, a on djelomično donosi sliku nastanka *Deklaracije* na temelju razgovora i izjava. Predsjednik Matice hrvatske objašnjava postupak i regularan sastanak na kojemu se odlučilo što će pisati u *Deklaraciji*, a samim time i da je dovoljan sastanak upravnoga i nadzornoga odbora koji donosi važne odluke. Zamjera se neprisustvovanje medija kao što su tisak, radio i televizija na takvim događajima. Nadalje, Vlatko Pavletić navodi i razlog tome. Nije bilo vremena za raspravu i podjelu teksta svim djelatnicima institucija koji su prihvatili *Deklaraciju*. Samim time što su predstavnici i predstavnička tijela najvažnijih institucija prihvatila taj tekst i njihova načela bilo je jasno da slijedi objava u novinama *Telegram*. Javnost je obaviještena da je tekst *Deklaracije* prijedlog koji treba ići u

⁷⁴ *Vjesnik*, 3.

raspravu o izmjeni Ustava. Nije bilo moguće prethodno obavijestiti javnost zbog vremenskoga roka koje je predstavništvo propisalo. Kraj članka donosi objektivan zaključak o broju potpisnika i broju ljudi koji su sudjelovali u podršci i objavi: „Iz svega se može zaključiti da je oko deklaracije bilo direktno angažirano svega 30 jezičnih eksperata i književnika, dok je u njegovom donošenju formalno sudjelovalo oko 140 osoba, od kojih su 70-80 članovi Saveza komunista.“⁷⁵

Suprotno svim progresivnim tradicijama Hrvatske (2. travnja)

Naslov koji obuhvaća dvije stranice dnevnoga lista donosi važne i detaljne vijesti koje se temelje na raspravi u kojoj se osudila *Deklaracija*. Načela koja donosi tekst *Deklaracije* smatrana su protivna razvoju Hrvatske. Podnaslovi se nalaze unutar teksta na raznim mjestima i istaknuti su veličinom slova kako bi čitatelji odmah uočili njihovu važnost, a primjeri su: „Očito se radi o nenaučnom pristupu jezičnoj problematici“, „Deklaracija nanosi golemu štetu kulturnim i prosvjetnim radnicima“, „Takav nacionalizam potpuno je stran našim ljudima“, „Nije dosta samo osuditi potpisnike“, „Nitko u ovoj zemlji nije vršio bilo kakav pritisak na novine (...)“ Prema izjavama u podnaslovima možemo uvidjeti negativne stavove zastupnika. Ističe se nedemokratsko ponašanje potpisnika kao licemjerni pokušaj obavještanja javnosti iznenadno bez davanja prostora njihovu mišljenju. *Deklaraciju* prikazuju kao teoriju zavjere koja ima više ciljeve, a jezični problemi su samo prikrivanje stvarnoga problema: „Međutim, pojavom deklaracije sada se susrećemo gotovo s organiziranom društvenom akcijom, s akcijom koja po mom mišljenju ima druge ciljeve, koja putem takvih istupa, putem zastupanja takvih linija, možda traži poziciju za političku restauraciju u našem društvu.“⁷⁶ Politička se nastojanja odvajaju od lingvističkih problema. Objašnjeno je da *Deklaracija* nema veze s rješavanjem jezičnih pitanja, već da je sastavljena samo kako bi se ideologija i politika jedne države uništila: „No, jedno je pitanje baviti se problematikom jezika, a sasvim je drugo pitanje politička demonstracija na najosjetljivijima pitanjima društvenih odnosa – na pitanju međunacionalnih odnosa.“⁷⁷ Jure Kaštelan smatra da se jezici trebaju razvijati i da se lingvistika ne treba miješati s politikom u mjeri u kojoj ona nije potrebna za lingvistička razmatranja i dosege: „Jezik je organizam koji se razvija. Ako

⁷⁵ *Vjesnik*, 6.

⁷⁶ Isto, 6.

⁷⁷ Isto, 6.

se mi dobro razvijamo kao društvo, ako se društvo bude razvijalo, razvijat će se i ovi odnosi dobro, razvijat će se i jezik.“⁷⁸ Na kraju su članka dani zaključci koji osuđuju *Deklaraciju*, njezine teze i potpisnike. Uz to, poziva se na odgovornost za netrpeljivost koja se izaziva među mladim ljudima.

⁷⁸ *Vjesnik*, 6.

4. 4. Zaključno o člancima *Vjesnika*

Naslovi u *Vjesniku* su metaforičnoga izraza kako bi privukli pažnju čitatelja. Tekstovi članaka najčešće počinju opisivanjem ratnih događaja i prošlosti, a time se ostvaruje djelovanje na negativne emocije čitatelja. Na negativan se način prikazuju povijesni događaji, a to se odnosi na opise ratovanja, isticanje razjedinjavanja naroda i navođenje netrpeljivosti u zajednici. Autori se u većini članaka obraćaju u množinskome obliku „mi“ kako bi se čitatelji poistovjetili s njihovim stavovima. Možemo uočiti subjektivne komentare vezane za negativna mišljenja o *Deklaraciji* u kojima autori često navode potrebu za osuđivanjem inicijatora.

U svim je tekstovima *Deklaracija* označena kao politički čin koji šteti državi uz naglasak na nepovezanost s lingvističkim činjenicama. Predstavljena je kao dokument koji uništava bratstvo i jedinstvo kao temeljnu ideologiju društva. Lingvistička se pitanja spominju u kontekstu potrebe za poznavanjem lingvistike i razvoja znanosti koja bi donijela rješenja. Svi članci donose političku konotaciju *Deklaracije* uz manje lingvističke naznake u pojedinim člancima. Lingvističke se činjenice spominju u kontekstu potrebe za stručnošću i potvrdom da je tadašnje stanje jezika riješeno. Politička tendencija vezana za *Deklaraciju* odnosi se na pozivanje na prošlost, objašnjavanje u kontekstu nacionalizma i potrebe za izmjenom Ustava. Osim toga, ističe se nacionalizam koji se povezuje s *Deklaracijom* i osuđuje se metoda objavljivanja *Deklaracije*. Ta metoda se odnosi na objavljivanje *Deklaracije* bez javnosti i drugih medija, a u samo jednome članku nudi se objašnjenje koje govori da je propisan rok za predaju prijedloga i zbog toga nije bilo moguće vremenski dijeliti tekst i prikupljati mišljenja javnosti.

Često se krajem članaka nudi rješenje kažnjavanjem potpisnika kako bi to bila opomena za slične događaje. U jednome je članku ponuđeno organiziranje skupova koji bi se protivili tekstovima kao što je *Deklaracija*. U člancima je uočen specifičan leksik tadašnjega vremena: „drugari“, „radni ljudi“, „naučna sfera“, „historija“, „suština“, „miting“, „diskusija“.

4. 5. TELEGRAM

Telegram, tjednik za kulturna i društvena pitanja, izlazio je u Zagrebu od 1960. do 1973. godine. Do 1965. godine izlazio je u nakladi *Vjesnika* i Društva književnika Hrvatske, a od 1971. godine u nakladi Prosvjetnoga sabora Hrvatske. Jedini kulturni list 1960-ih u Hrvatskoj, namijenjen širokoj čitateljskoj publici, njegovao je i poticao kritiku suvremenih umjetničkih djela i društvenih prilika, donosio prijevode, kulturne vijesti iz inozemstva i književne radove. U jednome je od tjednih brojeva 17. ožujka 1967. objavljen tekst pod nazivom *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* na naslovnoj stranici. List je 1970. obustavljen, a ponovno je bio pokrenut 1971. godine s podnaslovom *Hrvatski list za pitanja kulture*.⁷⁹ *Telegram* je u razdoblju od 24. ožujka 1967. godine do 16. travnja 1967. godine objavio deset članaka koji se odnose na tematiku *Deklaracije*.

Naslovi članaka objavljenih u *Telegramu* su:

- „*Deklaracija* nije prihvatljiva“
- „Odgovornost komunista“
- „Zaključci glavnog odbora SSRNH u povodu *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*“
- „Novosadski dogovor najbolje rješenje“
- „Pod formom nacionalizma, u biti državni udar birokratizma“
- „Akt političkog sljepila“
- „Neprijateljski gest prema današnjoj fazi naše revolucije“
- „Pokušaj političke zloupotrebe jezičnih pitanja“
- „Djelotvorna akcija radnih ljudi“
- „Jezik je živ i razvija se kao život“

⁷⁹ *Telegram*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60721>; (pristupljeno 16. kolovoza 2018.)

Deklaracija nije prihvatljiva (24. ožujka)

Naslov se ističe na naslovnoj stranici novina. Na sljedećoj se stranici objašnjavaju razlozi neprihvatljivosti *Deklaracije*. Razlozi su: dvosmislenost i nejasnoća sadržaja, pogrešan način objavljivanja i suzbijanje rješavanja pitanja države bez argumentiranih objašnjenja. Nadalje, navodi se svjesnost problematike jezičnih nejasnoća u ujedinjenoj državi te se predlaže rješavanje takvih pitanja. Jezična bi se pitanja trebala odvijati na znanstvenim skupovima s lingvističkim stručnjacima uz razumijevanje i prisutnost javnosti. U članku su većinom imeničke konstrukcije i kondicionalne rečenice koje naglašavaju što je trebalo biti ili što bi se moglo promijeniti u smislu objave *Deklaracije*. Leksik je prepoznatljiv po arhaičnim oblicima tadašnjega vremena koji su se koristili u javnim sredstvima priopćavanja. Članak završava pozivom na raspravu o međunacionalnim odnosima.

Odgovornost komunista (24. ožujka)

U uvodnome se dijelu objašnjava tko, gdje i zašto se sastao – Izvršni komitet Saveza komunista Srbije sastao se u utorak kako bi se razmatrali odnosi na koje utječu jezični problemi. Navodi se problematika koja nije samo lingvistička, već i politička. Ovaj članak donosi uvid u *Deklaraciju* koja ima podjednaku lingvističku i političku tendenciju. Smatra se da rasprave i reakcije koje su potaknute objavom *Deklaracije* potiču nacionalni ton koji nije bio potreban i poželjan u tolikoj mjeri. Isticanjem se nacionalizma pokušavalo prikazati slabije jedinstvo naroda, a kao glavni krivci navode se potpisnici *Deklaracije*. Krajem se članka naglašava potreba za demokracijom i raspravama u institucijama. Ističe se kako se politika treba odvojiti od znanstvenoga dijela s jezičnim problemima. Članak nam objektivno predstavlja činjenice koje su izražene objavom *Deklaracije*. Na kraju se članka pretpostavlja kakav bi ishod trebao biti bez dodatnih komentara autora članka.

Zaključci glavnog odbora SSRNH u povodu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika (24. ožujka)

Naslov nam daje jasan uvid u tekst članka i prikazuje nam osnovne informacije o tome tko je donio zaključke i radi čega – zaključke je donio Glavni odbor SSRNH u povodu *Deklaracije*. Cijeli članak donosi glavne odrednice koje su zaključene na temelju objave *Deklaracije*. Prva rečenica, koja navodi razloge zbog čega su

donošeni zaključci odbora SSRHN-a, govori o protivljenju jednakosti uz vrijeđanje patriotizma i osjećaja hrvatskoga naroda. Navode se optužbe protiv jedinstva uz vrijeđanje nacionalnih osjećaja kojima se pozivanjem na promjenu Ustava potiče zloupotreba politike. Pozivaju se institucije koje su utjecale na objavu i sastavljanje *Deklaracije*. Naglašava se potreba za poticanjem ravnopravnosti i povezanosti naroda. Navodi se kako se svi šovinistički, nacionalistički i unitaristički pokreti (poput *Deklaracije*) trebaju suzbiti reformama koje su dobre za državu. Poziva se na objašnjenje javnosti zbog čega je *Deklaracija* sastavljena u svrhu političke demonstracije. Dva je dana poslije (26. ožujka) objavljena izjava potpisnika u *Vjesniku* kojom se objašnjavaju razlozi sastanka i sastavljanja *Deklaracije* te razlozi zbog čega je objavljena brzim koracima bez javljanja i dijeljenja teksta široj publici. Tekst članka završava pozivanjem na odgovornosti potpisnika. Možemo jasno uočiti objektivnost prenošenja informacija sa sastanka i svih zaključaka bez dodatnih osvrta autora članka. U nastavku se navodi kako je objava *Deklaracije* imala cilj iskoristiti razvoj demokracije i slobode govora propisane Ustavom te je time zloupotrijebila političku moć. Donosi se prijedlog kako se boriti protiv intencija poput *Deklaracije*, a to bi bio pokretanje reformi na svim područjima državnoga razvoja. Na kraju se članka navodi poziv na podržavanje onih koji se bore za razvoj međunacionalnih odnosa, a Glavni odbor poziva na odgovornost sastavljače i nositelje *Deklaracije*. Sadržajno možemo uočiti tekst na dvama različitim planovima, a to su objektivno iznošenje zaključaka i reakcije koje je donio Glavni odbor u vezi s *Deklaracijom* te subjektivno viđenje manipuliranja političkim karakteristikama kojima se želi postići razjedinjenje naroda i sustava. Tematikom i objašnjenjima koja se prikazuju u ovome članku možemo uočiti prevladavanje političke teme bez navođenja jezičnih pitanja, a to se najviše pokazuje ovom rečenicom: „Glavni odbori i naša javnost s pravom očekuju da će organi upravljanja ustanova i članovi organizacija potpisnica deklaracije pružiti objašnjenja o pravoj suštini i povodima tog u osnovi demonstrativnog političkog čina.”⁸⁰ Navođenjem *Deklaracije* kao demonstrativnoga političkog čina možemo uvidjeti jačinu mišljenja javnosti koja se prenosi medijima poput novinskih listova koji daju objektivan uvid u aktualne događaje.

⁸⁰ *Telegram*, 3.

Novosadski dogovor najbolje rješenje (31. ožujka)

Naslov se ističe crvenom bojom i veličinom slova na naslovnoj stranici. Članak nam donosi cjelovit govor Josipa Broza Tite održanoga u Prištini 27. ožujka 1967. godine. Početak govora nam donosi njegovo viđenje na probleme u svijetu, a zatim se neizravnim govorom osvrće na *Deklaraciju*: „Na žalost, još ima ljudi koji ne misle o tome što znači socijalistička Jugoslavija u kojoj su sve nacionalnosti ravnopravne. Umjesto toga, oni pokreću neka pitanja za koja nemaju prava i za koja je odgovoran Savez komunista Jugoslavije“⁸¹ Nadalje, izaziva slaganje u mišljenjima sa slušateljima koristeći množinski oblik rečenice i pozivajući se na sjećanja o mračnoj prošlosti punoj ratova. Objasnjava postojanje protivnika cijeloga sistema države koji žele razdor i nejedinstvo među narodima. Daje primjer onih koji dobro zarađuju, ali imaju primarni cilj donijeti nemire u državu bez navođenja razloga zašto bi htjeli takve nemire i što bi oni time dobili ako se navodi da imaju lagodan život u toj istoj državi. Poziva se na protivljenje *Deklaraciji* pomoću ratnih predviđanja rečenicom: „Nemojmo dozvoliti da se ponovi staro koje nam je donosilo toliko zla, a što obično počinje malim stvarima.“⁸² Dodatno se naglašava takvo stanje zbog objave teksta u kojem se nudi prijedlog izmijene Ustava na području jezičnoga pitanja. Potrebu isticanja naziva hrvatskoga književnog jezika na području tadašnje države naziva „malim stvarima“ čime i problematiku samoga jezika dovodi u nevažan položaj. To dodatno potvrđuje prethodna rečenica u govoru: „Važno je da se ljudi idejno razumiju, da imaju zajedničku ideju, koja će ih voditi naprijed. Nemamo vremena da se time bavimo, mi imamo posla, moramo stvarati i raditi, graditi nove fabrike, puteve i drugo.“⁸³ Pred kraj teksta navodi naziv *Deklaracije* kao produkt potajnoga plana. Dodatno se naglašava nevažnost teksta *Deklaracije* spominjanjem njezina naziva tek krajem cijele izjave o njoj. Kraj teksta donosi općenite zadaće koje njegovi sljedbenici trebaju izvršavati kako bi država napredovala. Leksik onoga doba vidljiv je po izrazima: „drugovi“, „drugarice“, „srećnije“, „tačno“, „zapete“, „decenije“, „prevaspitavali“.

⁸¹ *Telegram*, 1.

⁸² Isto, 1.

⁸³ Isto, 1.

Pod formom nacionalizma, u biti „državni“ udar birokratizma (31. ožujka)

Naslov nam donosi jasne naznake da je to tekst političke tematike. Prikazuje da se radi o nečemu što se želi predstaviti drukčije. Autor se članka navodi iznad naslova, a to je Vatroslav Mimica. Sâm tekst počinje negativnim mišljenjem koje se poslije iznenadno mijenja i donosi preokret: „Mene je Deklaracija onako kako je donesena, kako je prezentirana javnosti, istinski i do kraja povrijedila.“⁸⁴ Nakon nekoliko sličnih rečenica slijedi preokret: „Uvrijedila nas je jer na neki način smatramo, osjećamo da bi Deklaracija mogla baciti ljagu na sve nas, na čitavu hrvatsku inteligenciju, inteligenciju koja aktivno djeluje u ovoj republici, i sve nas učiniti odgovornima. Ali ja naglašavam riječ 'mogla bi', jer sam duboko uvjeren da Deklaracija to ne može napraviti.“⁸⁵ Osvrće se na dvije negativne osobine teksta *Deklaracije*, a to su ton sile koji se ostvaruje navođenjem zahtjeva za promjenu položaja hrvatskoga jezika. Druga je negativnost potpisivanja institucija umjesto navođenja imena i prezimena ljudi koji su to potpisali. Krajem se članka navodi potreba za razvojem kulturnih institucija Hrvatske kako bi se suzbio birokratizam koji je posljedica nepotpisanih imena na *Deklaraciji*.

Akt političkog sljepila (31. ožujka)

Ovim se naslovom *Deklaracija* objašnjava kao pokušaj političke akcije čijim se tezama narod zasljepljuje. Uvodni dio donosi općenito stanje u državi i sve propuste sistema na tome području. Dio o *Deklaraciji* donosi nam retoričko pitanje o motivima takva teksta, a odgovor se pronalazi u samoj reakciji na tekst jer rješenja za navode u *Deklaraciji* ne postoje. Daljnji tekst Mirko Božić objašnjava pomoću retoričkih pitanja na koja odgovara svojim stavovima pokušavajući donijeti objektivnu sliku javnosti o objavi *Deklaracije*. Smatra da nema lingvističkih naznaka dok se znanstveno ne dokaže da tekst podliježe jezičnim problematikama utemeljenim na lingvistici kao znanosti. Nasuprot tome, smatra se da je *Deklaracija* izvor političkih poteza kojima bi se ostvarilo ono što žele sastavljači i inicijatori ovoga dokumenta. Naglašava se pogrešno dobivena reakcija objavom *Deklaracije* koja izaziva nacionalistički duh, nepovjerenje, negativna očekivanja i političku dezintegraciju. Na kraju članka, prenosi se mišljenje da je to otvoreno pitanje koje se treba riješiti na

⁸⁴ *Telegram*, 2.

⁸⁵ Isto, 2.

drukčiji način. Izazivanje ovakvih reakcija javnosti, od medija sve do političara i naroda ovoga područja, nije dobro i sprječava razvoj drugih aspekata države.

Neprijateljski gest prema današnjoj fazi naše revolucije (7. travnja)

Naslov je ovoga članka prikazan na naslovnoj stranici novina, izražen crvenom bojom i upečatljivom veličinom slova. Negacijskom uporabom pridjeva „neprijateljska“ naglašava se zlonamjerni cilj *Deklaracije* koji se u nastavku objašnjava kao protivljenje revoluciji i napretku države. Tekst nam članka prikazuje cijeli govor dr. Vladimira Bakarića koji na raspravi u Republičkome vijeću donosi svoje mišljenje o posljedicama *Deklaracije*. Na samome se početku naglašava da prihvaća odgovornost zbog sudjelovanja u raspravi i davanju svoga glasa *Deklaraciji*, a s druge strane navodi da se može osjećati napadnutim zbog svih reakcija oko *Deklaracije*. Navodi retoričko pitanje koje se odnosi na sve negativne reakcije usmjerene prema potpisnicima: „I zašto vi dižete galamu na nas, a niste na one koji su takav prijedlog predlagali i koji je normalno bio diskutiran u toku rada na izradi Ustava?“⁸⁶ Ovim pitanjem smatra da pisanjem *Deklaracije* nije učinjeno nešto nezakonito jer je to bio prijedlog izmijeni Ustava koji se prethodno zakonski raspisao i pozvao da se dostave dokumenti koji bi pomogli toj izmjeni. U daljnjem nastavku teksta daje opravdanje osnovnoj ideji *Deklaracije* gdje navodi: „Reklo se: 'na jezicima narodnih republika odnosno narodne republike odlučuju.' Međutim, ima šest republika, a zakoni se objavljuju samo na četiri jezika. Prema tome, formulacija nije bila sasvim adekvatna, ali je ideja bila jasna.“⁸⁷ Zadnjom rečenicom opovrgava njihov napad na cilj *Deklaracije* tražeći status hrvatskoga književnog jezika i u isto vrijeme pronalazeći grešku u ravnopravnome korištenju jezika koji propisuje federacija. Objašnjava se kako je problem jezika, koji se uvijek ostavljao po strani i nije riješen, kulminirao *Deklaracijom*. Svoje mišljenje o osuđivanju i hajci protiv potpisnika i onih koji su sudjelovali u donošenju *Deklaracije* daje usporedbom osuđivanja i odbijanja. Smatra da su trebali odbiti prijedlog koji donosi *Deklaracija* i da nije bilo potrebe za reakcijama koje su nastale kao posljedica potrebe za samostalnim položajem jezika. Članak se zaokružuje izjavom da je potrebno razjasniti sve vezano za jezik i stvarni

⁸⁶ *Telegram*, 1.

⁸⁷ Isto, 1.

problem u državi, a zatim ga i riješiti. Kraj članka donosi rečenice u futurističkome obliku naglašavajući što bi se trebalo napraviti u budućnosti.

Pokušaj političke zloupotrebe jezičnih pitanja (14. travnja)

Naslov nam donosi osudu *Deklaracije* na temelju ostvarivanja političkih težnji korištenjem jezika i jezičnih pitanja hrvatskoga jezika. Samim se naslovom politički pogledi stavljaju u primarni plan, a lingvistika je samo sredstvo s kojim se ostvaruje cilj negativnoga nacionalizma. Temeljni dio članka donosi nam mišljenje kako je *Deklaracija* čin ljudi koji žele usporiti ili suzbiti ostala važna pitanja države u područjima gospodarstva, ekonomije i prometnica: „Upravo zato se inicijatori i nosioci raznih destruktivnih pothvata služe izmišljeni dramatiziranjem ovakvih pitanja radi ostvarenja svojih političkih ciljeva.“⁸⁸ *Deklaracija* je objavljena u vrijeme revolucije potrebnih promjena, a pogrešno vrijeme objave odnosi se na osjetljiva pitanja koja su neriješena godinama. Zbog toga je nastala dodatna netrpeljivost prema tekstu kao što je *Deklaracija* čiji je cilj bio prijedlog izmjene, uspostave naziva i položaja hrvatskoga jezika. U članku se nekoliko puta naglašava problematika zloupotrebe jezičnih pitanja: „Zloupotrebljavajući složene probleme vezane za eliminiranje birokratskih odnosa u raznim sferama društvenoga života, kao i materijalne i druge teškoće našega razvitka, sve snage koje pružaju otpor društvenome samoupravljanju i daljnjem oslobađanju rada pokušavaju da nametnu netočnu sliku o stvarnome stanju u našem društvu.“⁸⁹ Kraj članka donosi moguće rješenje svih problema koja su tada zahvatila državu, osvrćući se na širu sferu razvoja: „(...) potrebno je staviti težište svoga djelovanja na razmatranje, utvrđivanje i realizaciju pozitivnih programa radi uspješnoga rješavanja svih stvarnih problema u kojima se nalazi naše društvo.“⁹⁰

Djelotvorna akcija radnih ljudi (14. travnja)

Članak govori o djelomično pozitivnim utjecajima koje je donijela *Deklaracija*, a odnosi se na otvaranje i rješavanje pitanja svih područja. Raspravljalo se o nastanku *Deklaracije*, njezinim utjecajima i posljedicama koje je ona donijela. Većina ljudi u javnim sektorima proizvodnje, koja je temelj države, osuđuju *Deklaraciju* kao reakciju nacionalizma koji je protiv državnoga sistema. U ovome se članku daje novi pogled

⁸⁸ *Telegram*, 2.

⁸⁹ Isto, 2.

⁹⁰ Isto, 2.

na problematiku *Deklaracije* s tendencijom na politički pogled. Naglasak se pomiče na jedan od problema koji se odnose na jezik i jezična pitanja. Prestaje gledište na *Deklaraciju* kao dokument koji donosi razdor u državi koja je u procesu reforme. U krajnjem se dijelu teksta navodi kako se treba fokusirati na sva otvorena pitanja: „Također će biti neophodno da se pristupi analizi svih onih otvorenih pitanja koja se odnose na nezadovoljavajući položaj kulture u našem društvu.“⁹¹ U posljednjoj se rečenici najavljuje sljedeći korak koji se odnosi na održavanje sastanka o djelotvornosti *Deklaracije*. Članak se zaokružuje najavom rasprave o *Deklaraciji* koja je glavna tematika ovoga članka.

Jezik je živ i razvija se kao život (26. travnja)

Naslov članka donosi nam neobičnu novost oblikovanja *Deklaracije* kao središnje teme. U samome naslovu možemo uočiti metaforičnost i usporedbu kojom autor prikazuje značenje i veličinu jezika. Autor je članka Jure Franičević-Pločar koji predstavlja koncept slobode i društvenu kritiku uz opise neprestanoga sukobljavanja: „Ali sloboda kao parola danas se često zloupotrebljava i shvaća kao sloboda gaženja i oduzimanja slobode drugima.“⁹² Nakon usporedbe zloupotrebe slobode na Vijetnamu kao suvremene tematike u svijetu prelazi se na središte rasprave koju donosi ovaj članak, a to je nacionalizam koji sprečava razvoj države i društva u njoj. Možemo uočiti kako autor izborom riječi na poetičan način prikazuje svoja viđenja čitateljima: „najsurovije metode“, „ime slobode“, „krvlju pečate svaku zemlju“, „sudari i raskršće vremena“ i „humanizacija života“. Polovica se članka odnosi na borbu protiv nacionalizma, šovinizma, razvoj jednakosti i ravnopravnosti, napredak i razvoj demokracije i radne snage te druga polovica na konkretan problem koju donosi *Deklaracija*. Prva se zamjerka *Deklaraciji* odnosi na nestručnu i neznanstvenu utemeljenost teksta zbog čega se ne može znanstveno raspravljati o jezičnim problemima hrvatskoga jezika. Nadalje, ponavlja se činjenica o neznanstvenome obilježju jednoga jezika koji traži *Deklaracija*. Autor naglašava osvrtnje na važniju tematiku demokracije i razvoja države s kojim je započeo članak bez miješanja jezičnih problema u probleme koje on smatra ozbiljnijima. Ponovno se poziva na problem jezika ističući podcijenjena pitanja lingvistike koja naglašavaju razvoj jezika.

⁹¹ *Telegram*, 3.

⁹² Isto, 3.

Na kraju teksta autor poziva na budnost svih najvažnijih predstavnika države i na suzbijanje izvorišta nacionalizma i antidemokratskih promjena kako bi se država razvijala u pravome smjeru bez nepotrebnih zaustavljanja toga razvoja. Većina nam članka sadržajno donosi viđenje demokracije i političkih aspekata pozivajući se u nekoliko rečenica na problematiku *Deklaracije* i njezine neznanstvene strane. Autor članka smatra da je cilj *Deklaracije* i sastavljača donijeti određene nemire i obustaviti razvoj prema demokraciji te revoluciji tadašnje države. Određena stilska sredstva poput usporedbe i metafore donose nam posebno viđenje problema o kojima se pišu u raznim novinama onoga doba.

4. 6. Zaključno o člancima *Telegrama*

Metaforične naslove, koji imaju funkciju privući pažnju čitatelja, možemo uočiti u nekoliko članaka („Akt političkog sljepila“, „Neprijateljski gest prema današnjoj fazi naše revolucije“, „Pokušaj političke zloupotrebe jezičnih pitanja“, „Jezik je živ i razvija se kao život“). Početni članci podjednako donose lingvističku i političku konotaciju *Deklaracije* uz isticanje kako je potrebno odvojiti politiku od lingvistike u situacijama kada političko djelovanje nije potrebno.

Nakon trećega se članka donosi pregled osuda i kazni za potpisnike te možemo uočiti postepen razvoj situacije prema tjednima. Početne reakciju su bile blagonaklone uz poveznicu lingvistike i politike s *Deklaracijom*. Nakon toga, slijede negativna nabranja vezana za *Deklaraciju* koja se odnose na političku poveznicu i tajno objavljivanje. Također, naglašava se negativan ton kojim je pisana *Deklaracija*. U narednim se člancima navode potrebe za rješavanjem jezičnih pitanja jer je *Deklaracija* postala važan dokaz lingvističkih pitanja koja iziskuju rješenja. Osim s politikom, negativnost *Deklaracije* povezana je s pogrešnim vremenom objavljivanja jer je to vrijeme reforme gospodarstva koja tada postaje sekundarni problem. Često se ponavlja neutemeljenost na znanstvenim činjenicama zbog čega taj tekst ne može imati ozbiljan ton u procesu izmijene Ustava.

Krajevi članaka često nude rješenja ovakvih problema pomoću znanstvenih skupova na kojima bi se održale rasprave o otvorenim jezičnim pitanjima. Članci završavaju prijedlozima kako riješiti takve probleme i kritiziranjem onih koji podržavaju *Deklaraciju*. Leksik onoga doba vidljiv je po čestom korištenju izraza: „drugovi“, „drugarice“, „srećnije“, „tačno“, „zapete“, „decenije“ i „prevaspitali“.

4. 7. *Glas Istre*

Glas Istre su dnevne novine koje izlaze u Puli od 18. kolovoza 1973. godine. Prvi je urednik bio Ante Drndić. Prvi je broj tiskan u okolici Crikvenice kao antifašističko glasilo naroda Istre. Godine 1969. počinje izlaziti kao glasilo. Tijekom rata objavljeno je trideset i pet brojeva u ilegalnim tiskarama koje su se selile od sjevera prema jugu. Više od pola stoljeća *Glas Istre* je najprodavaniji tiskani izvor informacija na području Istre. Dan-danas *Glas Istre* prati najnovija zbivanja na području istarskoga poluotoka.⁹³ *Glas Istre* je 31. ožujka 1967. godine objavio tri članka koji se odnose na tematiku *Deklaracije*.

Naslovi članaka objavljenih u *Glasi Istre* su:

- „*Deklaracija* primljena s ogorčenjem“
- „*Deklaracija* nije prihvatljiva“
- „*Deklaracija* – politička diverzija“.

⁹³ *Glas Istre*, <http://proleksis.lzmk.hr/23600/>; (pristupljeno 16. kolovoza 2018.)

Deklaracija primljena s ogorčenjem (31. ožujka)

Članak nam daje uvid u mišljenja ljudi o *Deklaraciji* s područja Istre, Hrvatskoga primorja i Gorskoga kotara. Tekst se nastavlja na drugoj stranici, a središte teme prikazuje se na prvoj stranici novina. Daje se naglasak na politički pogled koji je temelj teksta i upravo se zbog toga osuđuje objava *Deklaracije*: „Smatramo da je Deklaracija politički štetna i tendenciozna i usmjerena protiv bratstva i jedinstva naših naroda i da vrijeđa patriotske osjećaje naših naroda, a prije svega hrvatskog naroda.“⁹⁴ Jasno se naglašava da problem nije lingvističke prirode, već se jezični problemi iskorištavaju u političku svrhu: „(...) jer kako se krenulo u rješavanje nije lingvistički, nego politički, što dovodi do zaoštavanja međunacionalnih odnosa.“⁹⁵ U nastavku se članka s teme jezičnih problema i *Deklaracije* prelazi na socijalnu problematiku države bez daljnjih navoda vezanih za *Deklaraciju* i reakciju koju je ona donijela javnosti.

Deklaracija nije prihvatljiva (31. ožujka)

Uvod članka govori o temeljnoj temi koju detaljnije prikazuje u nastavku tekst. Objašnjava se kako je 21. ožujka 1967. godine održana sjednica Izvršnoga komiteta SKH. Na sjednici se raspravljalo o tekstu *Deklaracije* i o reakcijama koje su u javnosti. Članak govori o problematici i dvosmislenosti sadržaja te o negativnostima načina kojim je objavljena *Deklaracija* te se dodatno ističe težina ostalih otvorenih pitanja. Prenosi se isti tekst poput članka objavljenoga u dnevnome listu *Telegram* pod jednakim naslovom „Deklaracija nije prihvatljiva“ (24. ožujka 1967.).

Deklaracija – politička diverzija (31. ožujka)

U ovome se članku *Deklaracija* poistovjećuje s diverzijom jedinstva, a njezini sastavljači se smatraju napadačima na revoluciju i napredak. Autor članka nam donosi viđenja i mišljenja sa sastanka Općinskoga komiteta Saveza komunista i Izvršnoga odbora Općinske konferencije Socijalističkog saveza u Puli. Naglašava se zloupotreba sistema demokracije koju uspostavlja tadašnja država. Na kraju članka, kao zaključak, ponavlja se odbacivanje *Deklaracije* zbog napada na bratstvo i jedinstvo koje se teško uspostavilo u tadašnjemu društvu s naglaskom na narodnost

⁹⁴ *Glas Istre*, 1.

⁹⁵ *Isto*, 1.

Talijana i Hrvata koji brane jedinstvo: „(...) s obvezom da ćemo mi Hrvati i Talijani i pripadnici ostalih naroda i narodnosti općine Pula, kao zjenicu oka svoga, čuvati, braniti i obraniti zajedno s ostalim narodima Jugoslavije bratstvo i jedinstvo, našu socijalističku stvarnost.“⁹⁶

⁹⁶ *Glas Istre*, 2.

4. 8. Zaključno o člancima *Glasa Istre*

Slijed naslova gradacijski osuđuje *Deklaraciju*: „*Deklaracija* primljena s ogorčenjem“, „*Deklaracija* nije prihvatljiva“ i „*Deklaracija* – politička diverzija“. Članci naglašavaju političku tendenciju *Deklaracije* i kritiziraju nerješavanje jezičnih pitanja. Ističe se iskorištavanje otvorenih lingvističkih pitanja pomoću teksta *Deklaracije* na području Druge Jugoslavije. U člancima se ponavlja osuđivanje napada na bratstvo i jedinstvo, a taj razlog možemo uočiti i u tekstovima drugih novina. Osim toga, često se naglašava gospodarska problematika koja je opisana u drugim dnevnim listovima. Na taj se način želi istaknuti primarni problem države koji je objavom *Deklaracije* došao u pozadinu problema.

Postoji nekoliko članaka čiji su tekstovi prenijeti iz drugih dnevnih listova uz naznaku koje novine su objavile te članke. U odnosu na tekstove drugih novina, možemo uvidjeti razliku u pozivanju jednakosti Talijana kao nacionalnosti koja podržava jedinstvo socijalizma. *Glas Istre* kao regionalne novine donose takvu usporedbu uz arhaičan leksik prigodan tadašnjemu vremenu.

4. 9. *Borba*

Borba je počela izlaziti kao tjednik 19. veljače 1922. godine u Zagrebu s podnaslovom *Nezavisan politički i društveni list*. Izlazi s prekidima zbog cenzure i progona uredništva mijenjajući ime od *Borba (organ Nezavisne radničke partije Jugoslavije)*, *Radnička borba* sve do *Borba (radničko-seljačke novine)*. Zabranjene su nakon 1929. godine i ponovno izlaze od listopada 1941. godine. Od 19. studenog 1944. godine izlazi dnevno u Beogradu kao glasilo KP Jugoslavije, a od 22. ožujka 1948. izlazi i latinično izdanje u Zagrebu. Kako su srpske vlasti preuzele *Borbu* u prosincu 1994. godine, skupina novinara osniva *Našu borbu* koju srpsko Ministarstvo informiranja zabranjuje 1998. godine.⁹⁷ *Borba* je u razdoblju od 17. ožujka 1967. godine do 20. travnja 1967. godine objavila trideset i jedan članak koji se odnosi na tematiku *Deklaracije*.

Naslovi članaka objavljenih u *Borbi* su:

- „*Deklaracija* o hrvatskom književnom jeziku“
- „Politika a ne lingvistika“
- „Kuda idemo?“
- „U istom kolu“
- „Osuđena *deklaracija* o jeziku“
- „Neprihvatljiva metoda za rješavanje otvorenih pitanja“
- „Diverzija protiv bratstva i jedinstva“
- „Uz birokratski centralizam javljaju se i ostaci buržoaskog nacionalizma“
- „Inicijatori *deklaracije* protagonisti nacionalističkog ekstremizma“
- *Deklaraciju* nije dovoljno samo osuditi“
- „U povodu Vjesnikova komentara *Politika a ne lingvistika*“
- „Povlačenje *Predloga za razmišljanje*“
- „Oštrica *Deklaracije* okrenula se protiv njenih inicijatora“
- „Bratstvo je zajednička tekovina svih naroda Jugoslavije“

⁹⁷ *Borba*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8734>; (pristupljeno 27. srpnja 2018.)

- „*Deklaracija* – neprijateljski akt protiv bratstva i jedinstva“
- „Utvrđiti i zakonsku odgovornost autora *Deklaracije*“
- „Aktiv komunističkog Društva književnika Hrvatske o *Deklaraciji*“
- „*Deklaracija* je nanijela ogromnu štetu ugledu hrvatskog naroda i kulture“
- „Jugoslavenska radio-televizija pitanju jezika prilazi sa stanovišta ravnopravnosti“
- „Nacionalizam nije način na koji se voli svoj narod, već mrzi drugi“
- „Izrečene kazne učesnicima u donošenju *Deklaracije*“
- „Nacionalistička i šovinistička provokacija“
- „*Deklaracija* je plod fatalne političke nebudnosti“
- „Energična osuda sijača razdora“
- „Otkriveni pravi autori i izvori *Deklaracije*“
- „Pooštrene kazne inicijatorima *Deklaracije*“
- „Pobijanje istine o jedinstvu hrvatskog i srpskog jezika“
- „U ovoj zemlji *Deklaracija* nije mogla da izazove nikakvu krizu“
- „Osuda *Deklaracije* kao političkog akta“
- „Kažnjeni potpisnici *Predloga za razmišljanje*“
- „Kažnjena 34 člana SK učesnika u donošenju *Deklaracije*“

Deklaracija o hrvatskom književnom jeziku (17. ožujka)

Članak je objavljen istoga dana kada je objavljena *Deklaracija* o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika u *Telegramu*. Prema tome, može se vidjeti da se pripremao prijedlog o izmjeni položaja hrvatskoga jezika. Članak donosi činjenice o sastanku Plenuma Društva književnika Hrvatske koji je održan 16. ožujka u Zagrebu. Objašnjava se da je cilj prikazati pravo na korištenje naziva jezika bez obzira na to radi li se o filološkome fenomenu u obliku posebne jezične varijante ili o statusu jedinstvenoga jezika. Navodi se kako se Novosadski dogovor, koji tvrdi da hrvatski i srpski jezik imaju istu osnovu uz pravo nazivanja svakoga od njih zasebno, nije poštovao i rezultat tome je *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*. Posebno se naglašava neravnopravan položaj hrvatskoga književnog jezika na razini lokalnoga narječja. Nejednakost se provodi u praksi na područjima javne i masovne komunikacije, u javnoj upravi, diplomaciji i političkome životu. Pozivaju se na načela socijalističkoga sustava prema kojima svi narodi u Jugoslaviji imaju prava. Smatra se da članak 131. u Ustavu treba glasiti: „Savezni zakoni i drugi opći akti saveznih organa objavljuju se u autentičnom tekstu na četiri književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom. U službenom saobraćaju organi federacije obavezno se drže načela ravnopravnosti svih jezika naroda Jugoslavije.“⁹⁸ Ovakvom bi se promjenom, koja se zahtjeva tekstem *Deklaracije*, ispravilo korištenje hrvatskoga i srpskoga jezika kao sinonima koji se dovode u neravnopravan položaj. Krajem članka navodi se kako je *Deklaracija* upućena Saboru SRH, Saveznoj skupštini i javnosti s ciljem promjene Ustava u društvu. Članak nam donosi objektivan prijenos činjenica o tome kako je i zašto sastavljena *Deklaracija*. Može se uočiti miran i staložen ton bez negativnih komentara o *Deklaraciji* koje ćemo uočiti u daljnjim tekstovima nakon prvih osuda. Nakon toga dolazi do prave hajke i na same inicijatore toga teksta.

⁹⁸ *Borba*, 1.

Politika a ne lingvistika (19. ožujka)

Naslov nam naglašava da se tematika članka temelji na politici i ističe nepovezanost s lingvistikom. Dnevni list *Borba* prenosi uvodni dio iz *Vjesnika* pod ovim naslovom. U uvodnome se dijelu članka naglašava vremenska i prostorna prilika za materijalni, kulturni i nacionalni razvoj Hrvatske unutar Jugoslavije. U drugome se dijelu daje uvid u negativne stavove prema tome potezu: „Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika tvrdi suprotnom mnogim formulacijama koje sadrži, izborom trenutka u kojem je obaviještena i naučnom na koji je ubačena.“⁹⁹ Ovim se smatra da je *Deklaracija* rezultat neznanstveno potkrijepljene reakcije uz nametanje političkih stavova pojedinaca. Nakon postavljanja retoričkoga pitanja koje se temelji na razmišljanju zašto je uopće potreban tekst poput *Deklaracije*, Novosadski se dogovor dovodi na razinu „naše lingvističke nauke“ čime se dodatno smanjuje vrijednost *Deklaracije* stavljajući je na razinu neznanstvenoga dokumenta. U pitanje se dovodi tajnost sastavljanja *Deklaracije* i postavlja se pitanje zbog čega se to odvijalo na taj način kako bi se i čitatelji isto pitali. Način i metoda pomoću kojih je objavljena *Deklaracija* je negativne konotacije: „Nakon formulacije, uz već spomenutu metodu i izbor trenutka, ne mogu izazvati ništa drugo, već isto tako ekstremne reakcije na drugoj strani, koje samo ometaju borbu progresivnih snaga ovoga društva (...)“¹⁰⁰ Ovim se naglašava politička strana *Deklaracije* koja želi naglasiti utjecaj na revoluciju tadašnje države. U nastavku se poziva na ravnopravnost Hrvata i Srba uz smanjenje ravnopravnosti Hrvata unutar Jugoslavije kao zajedničke države: „Trebalo reći da se nema slobode i ravnopravnosti hrvatskog naroda u Jugoslaviji bez pune slobode i ravnopravnosti Hrvata i Srba u Hrvatskoj (...)“¹⁰¹ Ovo je cilj pisanja *Deklaracije* što nam potvrđuju navod iz prvoga članka objavljenoga na temu *Deklaracije* u ovim novinama tijekom navođenja kako treba glasiti članak nakon izmijene: „Savezni zakoni i drugi opći akti saveznih organa objavljuju se u autentičnom tekstu na četiri književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom.“ Na kraju se članka naglašava štetnost *Deklaracije* zbog političke tendencije. Ističe se suprotan efekt koji potiče tekst poput *Deklaracije*, a posebice utječe na hrvatski narod. Na taj se način

⁹⁹ *Borba*, 4.

¹⁰⁰ Isto, 4.

¹⁰¹ Isto, 4.

upozorava na budućnosti i mogućnost sličnih akcija koje bi, prema članku, oštetile Hrvate u zajednici.

Kuda idemo? (21. ožujka)

Retoričkim se pitanjem u naslovu ostvaruje začudnost koja zadržava pažnju čitatelja. Tekst članka nam donosi viđenje akademika Ferde Čulinovića o *Deklaraciji*. Članka počinje s nekoliko pitanja koja se odnose na objavu *Deklaracije*. Grafostilistikom se dodatno ističu stavovi prikazujući važne termine velikim slovima: „Kakva je to PRIKRIVENA GENEZA ove Deklaracije i zašto je tako postupljeno?“¹⁰² Osim velikih tiskanih slova, možemo uočiti korištenje navodnika: „(...) da istupaju kao 'stručnjaci' (...), Kakva je to njihova zajednička 'osnova'?“ Najveću negativnost *Deklaracije* vide u netočnome argumentiranju uz pohvalu dobro obrađene verbalističke strane teksta. Lingvistička se osnova pisanja *Deklaracije* potvrđuje spominjanjem znanstvenih stručnjaka: „Potpisnici Deklaracije ističu da istupaju kao stručnjaci, naime kao lingvisti. No zar je naš jezik samo književni jezik? Zar naš narod nema prava da i on nešto kaže o svome jeziku?“¹⁰³ Autor se u nastavku teksta pita zašto se mišljenje o zajedničkome jeziku i potpisivanju Novosadskoga dogovora prije trinaest godina sada mijenja, a u prethodnome članku navedeni su razlozi poput neravnopravnost u medijima, administraciji i državnoj upravi. Navodi se zanimljiva tvrdnja: „Hrvatskim jezikom govori veliki dio srpskog naroda, a srpskim jezikom (ekavštinom) govori najčišći hrvatski kraj - Hrvatsko zagorje, Istra i Hrvatsko primorje (ovdje je ekavština izmiješana s ikavštinom).“¹⁰⁴ Ovdje treba naglasiti razliku srpske i slovenske ekavice u izgovoru. Hrvatska područja, koja su navedena kao područja ekavskoga izgovora, obuhvaćaju ekavicu slovenskoga porijekla što je vidljivo i po geografskoj blizini sa slovenskome granicom na području Zagorja i Istre. Završava naglaskom na propitivanje bratstva i jedinstva pomoću *Deklaracije*: „Oni govore o bratstvu i jedinstvu, ali ono je toliko dragocjeno da se ne smije izlagati raznim iskušenjima. A ova Deklaracija je upravo to!“¹⁰⁵

¹⁰² *Borba*, 2.

¹⁰³ *Isto*, 2.

¹⁰⁴ *Isto*, 2.

¹⁰⁵ *Isto*, 2.

U istom kolu (21. ožujka)

U ovome se članku metaforična naslova prenosi članak iz beogradskih dnevnik novina *Politika* povodom objavljivanja *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Objašnjavaju se pojmovi ravnopravnosti, jugoslavenskoga socijalizma i demokratske atmosfere. Metafora „u istome kolu“ odnosi se na jednaka shvaćanja koja povezuju hrvatski i srpski jezik uz atmosferu optuživanja i nepovjerenja. Donošenje se *Deklaracije* prikazuje kao čin neke druge strane koja želi razdor i razvoj neprijateljskih osjećaja. Smatra se da *Deklaracija* ne može biti mjerilo promjena u državi: „Ovakva incidentna i ekstremistička reagiranja nisu i ne mogu biti mjerilo za ocjenu stvarnog raspoloženja ni kulturne, a kamo li šire društvene i političke javnosti u SR Srbiji.“¹⁰⁶ Vrijednost se *Deklaracije* smanjuje navođenjem pridjeva „incidentna“ i „ekstremistička“. Članak se završava savjetodavnim karakterom koji smatra da bi se otvoreni problemi trebali riješiti u okviru razvoja povjerenje i jačanja jedinstva.

Osuđena deklaracija o jeziku (21. ožujka)

U uvodnome se dijelu članka navještava budući događaj. Tvrdi se da je potrebno raspravljati o političkoj odgovornosti potpisnika *Deklaracije*. Navodi se politički karakter kao glavno obilježje *Deklaracije*: „Članovi Gradskog komiteta SK Zagreb raspravljali su na večerašnjoj plenarnoj sjednici o političkim posljedicama donošenja Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika (...)“¹⁰⁷ Prva zamjerka u zahtjevima *Deklaracije* odnosi se na pokušaj da se uvede obvezna uporaba hrvatskoga jezika u području Hrvatske uz argumentiranje kako se srpski jezik pokušava dovesti na razinu državnoga jezika. Nadalje, zamjera se sastavljanja i objavljivanje teksta bez obavještanja organizacija i određenih foruma. Poziva se na sjednicu kako bi se riješile navedene nedoumice jer postoje otvorena i neriješena pitanja književnoga jezika. Kraj članka donosi problematiku sigurnosti u društvu čime se udaljuje od teme reakcija na *Deklaraciju*.

¹⁰⁶ *Borba*, 3.

¹⁰⁷ *Isto*, 3.

Neprihvatljiva metoda za rješavanje otvorenih pitanja (22. ožujka)

Ovaj naslov prikazuje odbacivanje *Deklaracije* kao primjera za rješavanje otvorenoga jezičnog pitanja. Naslov se ističe na naslovnoj stranici dnevnoga lista, a većinski dio teksta nalazi se na sljedećoj stranici. Ulomak na naslovnoj stranici završava rečenicom: „Naprotiv, takvom se metodom otežava rješavanje otvorenih pitanja.“¹⁰⁸, čime se daje signal potreban za nastavak čitanja i traženja odgovora na ta otvorena pitanja. U početnome se dijelu donosi rasprava sa sjednice koja je održana 21. ožujka 1967. godine u Zagrebu, a vezana je za mišljenje Izvršnoga komiteta CK SKH-a o *Deklaraciji*. Početni dio negativnih kritika vezanih za odbijanje *Deklaracije* odnosi se na protivljenje. Objašnjenje tomu je da je sve vezano za srpskohrvatski jezik postignuto pomoću znanosti i stručnjaka. Podržava se osuda *Deklaracije* zbog šovinističkih, nacionalističkih i unitarističkih konotacija koje imaju političke posljedice. Na kraju se članka naglašavaju pitanja financijske prirode. Cijeli članak ističe problematiku *Deklaracije* zbog političkih tendencija, a jezično pitanje spominje se samo u dijelu u kojemu se navodi kako je to riješeno početkom izgradnje države.

Diverzija protiv bratstva i jedinstva (23. ožujka)

Naslov nam prikazuje *Deklaraciju* kao tekst koji napada bratstvo i jedinstvo kao temelje države i naroda unutar nje. Tekst nam donosi zaključke s jučerašnje sjednice Gradskoga odbora gdje su se osudili potezi poput objave *Deklaracije*. Članak počinje izjavom Josipa Šentije koji smatra kako je *Deklaracija* „teška varka za hrvatski narod“ koja širi lažne informacije o neravnopravnosti hrvatskoga jezika. Njegov je govor izazvao burne reakcije ostalih zastupnika rasprave jer se smatra da je bio nejasan i da izbjegava odgovornost kao potpisnik. Nakon toga, navode se razlozi osude dr. Zlatana Sremca koji smatra da je *Deklaracija* protiv jedinstva. Nadalje, pokretači *Deklaracije* se pozivaju na političku odgovornost. Zanimljiv je način objašnjavanja i pozivanja na odgovornost pokretača *Deklaracije* u kontekstu pozivanja na prošlost i ratne događaje: „(...) radni ljudi onog dijela Dalmacije u kome je stvorena prva hrvatska država zgražaju nad ovim dokumentom (...)“ i „(...) u kome je u prošlom ratu stradalo 28 posto stanovništva, smatraju deklaraciju o hrvatskome

¹⁰⁸ *Borba*, 1.

književnom jeziku neprijateljskim desentom na naš slobodni teritorij (...)“¹⁰⁹ Ovim se izborom riječi žele potaknuti osjećaji čitatelja kako bi se oni složili s negativnim mišljenjima o *Deklaraciji*. Pogotovo onih koji su doživjeli takve trenutke u svome životu. Članak se završava rečenicama u kojima se tvrdi kako je *Deklaracija* politička demonstracija ili pobuna objavljena bez obavijesti ostalih članova kulturnih ustanova. Takvim se završetkom želi dodatno smanjiti važnost i vrijednost koju ima tekst poput *Deklaracije* pozivajući se na štetnost političke konotacije.

Uz birokratski centralizam javljaju se i ostaci buržoaskog nacionalizma (23. ožujka)

Prema naslovu članka možemo uočiti spoj birokracije i buržoazije u kontekstu *Deklaracije*. Članak donosi raspravu unutar koje je dio obuhvaćen tematikom *Deklaracije* pod vodstvom Drage Gizdića i Miloša Žanka. Početak rasprave donosi nam viđenja da je *Deklaracija* nepotreban dokument zbog pristupa tajnovitosti u javnosti i oživljavanja nekih problema koja su riješena. Zatim, ostali sudionici rasprave osuđuju metodu kojom je *Deklaracija* objavljenja i sastavljena. Članka završava tvrdnjama kako su otvorena pitanja neriješena pa je potrebno izabrati pravilan puta prema rješavanju tih problema signalizirajući bolju budućnost. Političku tematiku ovoga članka možemo uočiti prema izboru leksika: „radnička klasa“, „politički stav“, „društveno-politička organizacija“, „demokratsko unapređivanje“, „birokratizam“, „demokratska praksa“ i „centralizam“

Inicijatori deklaracije protagonisti nacionalističkog ekstremizma (25. ožujka)

Deklaracija je u naslovu navedena kao nacionalistički ekstremizam, to jest, kao poticaj za negativnu konotaciju nacionalizma. Donose se zaključci sa sjednice Gradskoga komiteta SK Zagreb na kojoj je Vlatko Pavletić isključen iz Gradskoga komiteta i Saveza komunista zbog njegove inicijacije objavljivanja teksta poput *Deklaracije*. Navodi se kako se nijedno pitanje vezano za državu ne smije rješavati tajnovito bez obzira na stručnost i znanost: „(...) naglasio da narod neće i ne može dozvoliti da se sudbinska politička pitanja u Jugoslaviji rješavaju u zatvorenim krugovima, pa makar se to činilo pod vidom nauke i stručnosti.“¹¹⁰ Ovom se

¹⁰⁹ *Borba*, 4.

¹¹⁰ *Isto*, 2.

rečenicom *Deklaracija* prikazuje kao rezultat znanosti i stručnosti koja se opovrgava. Naglasak je na pojedincima koji iskorištavaju lingvistiku kao znanost za ostvarivanje svojih ciljeva protiv državnoga sustava. Motivacija je objave *Deklaracije* okarakterizirana kao politička diverzija na državni sustav zbog čega je organizacija sastavljanje bila tajnovita. Nekoliko se puta tijekom članka ističu pridjevi „nacionalističko“ i „šovinističko“ u isto vrijeme: „(...) dio inteligencije pokušava javnosti svojim šovinizmom i nacionalizmom“, „kulturni ljudi ne mogu razlikovati nacionalno od nacionalističkog i šovinističkog“ i „naglaskom na energičnom obračunu s nacionalističkim i šovinističkim pojavama“¹¹¹ Također, možemo uočiti insinuacije bez konkretnih imena i prezimena: „U svojim istupanjima Vatroslav Mimica i Mirko Božić istakli su da su 'neki autoriteti' na plenumu književnika najviše zaslužni što su neki ljudi ostali pasivni pred pojavom ovog akta političke diverzije.“¹¹² Aleksandar Flaker naglašava problematiku koja je važnija od samih izraza *Deklaracije*: „Flaker je istakao kako je neshvatljivo što se neki filozofi prepiru oko pojedinih riječi i izraza umjesto da porade na tome da dobijemo gramatiku hrvatskosrpskog jezika i povijesti hrvatske književnosti.“¹¹³ Kraj članka završava osudom svakoga nacionalističkog postupka koji šteti revoluciji i ugledu jedinstva države naglašavajući problematiku jezika aludirajući na dokument *Deklaracije*.

***Deklaraciju nije dovoljno samo osuditi* (25. ožujka)**

Članak je oblikovan u pet govora s Plenuma Glavnog odbora SSRN Hrvatske. Svaki dio ima svoj podnaslov koji se odnosi na ključnu misao govora. Prvi govor „Svi naši neprijatelji udarali su na bratstvo i jedinstvo“ izrekao je dr. Zlatan Sremec. Na samome početku navodi kako njega, kao člana Matice hrvatske, nitko nije obavijestio o dokumentu poput *Deklaracije*. Naglašava zajedništvo Hrvata i Srba koje nitko nije mogao razoriti. Na kraju se svoga govora osvrće na pisma kojim pišu Hrvati i Srbi te ističe da su Hrvati pisali i ćirilicom i glagoljicom u prošlosti. Takvom izjavom želi istaknuti jednaku vrijednost svih pisama. Misao se Ljubana Miljkovića prikazuje podnaslovom „Desant na naš slobodni teritorij“ u kojemu hiperbolično ističe *Deklaraciju* kao napad na njihovo područje Slunja uz ogorčenost 30 000 stanovnika. Temelj je njegova govora prozivanje Josipa Šentije koji je naglasio da postoji nešto

¹¹¹ *Borba*, 2.

¹¹² *Isto*, 2.

¹¹³ *Isto*, 2.

dobro u objavi *Deklaracije* i traži navođenje tih pozitivnih strana. Nakon toga, Josip Šentija odgovara na prozivke ističući potrebu za različitim mišljenjima u društvu koja se trebaju poštivati. Postavlja retoričko pitanje o zastupnikovome političkom poslu koji ga je prozvaao. Naglašava da nitko nije htio zavarati hrvatsku javnost i da se to treba istražiti kako bi se snosila potrebna odgovornost. Nakon njega, Žanko navodi da treba tražiti i potpisnike jer je tekst *Deklaracije* osuđen. Cijeli se govor temelji na prijetnjama koje je dobio radi napisanoga negativnog članka o *Deklaraciji*. Na kraju se članka navodi da je on kriv što nije probleme riješio do kraja uz isticanje interpunkcije trima točkama koje simbolično označavaju da će se osude na području *Deklaracije* nastaviti. U zadnjem govoru Vera Čujić smatra da se mladi trebaju istaknuti kao Jugoslaveni bez nacionalizma, a time je izjavila dvije suprotne misli.

U povodu Vjesnikova komentara *Politika a ne lingvistika* (26. ožujka)

Prenose se pisma Mihaila Stevanovića i Živana Milisavca u povodu *Vjesnikova* članka *Politika a ne lingvistike*. U početnom se dijelu prikazuje obraćanje Jaške Ravlića Matici srpskoj. obraćanje se Matici srpskoj počinje tužnim tonom kojim izražava čuđenje o događaju koji je povrijedio predstavnike Matice hrvatske. Taj se događaj odnosi na iznenađujuće tvrdnje prof. Stavnovića i Milisavca da Crnogorci koji govore hrvatskosrpskim (srpskohrvatskim) jezikom nisu poseban narod i zbog toga ih nije potrebno navoditi uz Hrvate i Srbe kao posebnu narodnost. Tvrdi se da kao predstavnik Matice srpske nije ovlašten govoriti o takvoj temi i pozivati na rascjep. Posebno se osvrće na rascjep Dalmatinske zagore zbog usporedbe jedinstva i samostalnosti crnogorskoga naroda s Dalmatincima kao posebnim narodom unutar sastava Hrvatske. Na kraju se pisma navodi potreba za uklanjanje ovakvih incidenata i upozorenje na pažnju tijekom izražavanja. Pisma koja donose odgovore o ovome događaju navode da se ne opovrgava postojanje Crnogoraca kao naroda, već da se oni smatraju dijelom srpskoga stanovništva uz samostalan položaj u jugoslavenskome društvu. U posljednjem se dijelu članka donosi komentar na Radiju Zagreb gdje je istaknuto da je potrebno riješiti političku stranu *Deklaracije* uz produblјivanje bratstva i jedinstva. Kraj članka donosi razloge zbog kojih *Deklaracije* nije prihvaćena. Ti razlozi su neshvaćanje njezina objavljivanja u pogrešnome vremenu društvene i ekonomske revolucije pa se zbog toga vidi kao političko, a ne lingvističko pitanje.

Povlačenje *Predloga za razmišljanje* (27. ožujka)

Članak jasno donosi mišljenje o *Predlogu* koji su donijeli predstavnici Društva srpskih književnika kao odgovor ili reakciju na *Deklaraciju*. U uvodnome se dijelu navodi kako su potpisnici odustali shvaćajući „koliko je takva akcija nepromišljena, neodgovorna i besmislena“. Ovakvo mišljenje nedugo nakon donošenja teksta poput *Predloga za razmišljanje* možemo shvatiti i kao odgovor *Deklaraciji* jer je Predlog reakcija na *Deklaraciju* pa samim time i mišljenje o *Predlogu* se može osloniti na stav o *Deklaraciji*: „U tom skladu, grupa beogradskih književnika, u ime 'ugroženog srpstva', postavlja svoje zahtjeve!“¹¹⁴ Postavlja se retoričko pitanje vezano za pravu namjeru sastavljanje *Predloga*: „Ili je u pitanju lukavo uzmicanje poslije oštrog reagiranja javnosti?“¹¹⁵ Postavlja se dodatno pitanje koje se nadovezuje na prethodno, a vezano je uz stvarne stavove koje postavlja *Predlog*. Kraj članka donosi mišljenje da je vidljivo jedinstvo u *Predlogu* i *Deklaraciji* koje javnost oštro osuđuju zbog onoga što donose takvi tekstovi.

Oštrica *Deklaracije* okrenula se protiv njenih inicijatora (29. ožujka)

Članak nam predstavlja metaforično oblikovan naslov koji tvrdi kako je „oštrica *Deklaracije*“, misleći na ciljeve koje pretpostavlja tekst *Deklaracije*, donijela velike sukobe koji su naštetili njezinim sastavljačima i potpisnicima. Članak donosi vijesti sa sjednice Socijalno-zdravstvenoga vijeća Savezne skupštine održanoga 28. ožujka u Beogradu. Nakon tema vezanih za zdravstvo, donosi se preokret na drugu temu vezanu za *Deklaraciju* zbog rasprave Ivana Lalića koji kritizira postupak objave *Deklaracije*. Pozivajući se na prošlost želi potaknuti negativna razmišljanja o *Deklaraciji*: „Kolikogod je bilo mučno pri pomisli da, 20 godina nakon završetka revolucije, još postoje ljudi koji imaju snage i odvažnosti da na tako drzak način diraju u ono što nam je dragocjeno.“¹¹⁶ Koristi se pridjev „drzak“ i imenice „snaga“ te „odvažnost“ u smislu karaktera koji je negativan zbog poveznice s objavom *Deklaracije*. Na kraju se članka navodi mišljenje kako je *Deklaracija* donijela više štete onima koji su je napisali jer je izazvala suprotan efekt zbog svih osuda objavom *Deklaracije*: „Hrvatski narod im je odgovorio dostojanstveno i trezveno ali u isto

¹¹⁴ *Borba*, 2.

¹¹⁵ Isto, 2.

¹¹⁶ Isto, 2.

vrijeme odlučno i energično.“¹¹⁷ Prikazuje se viđenje ljudi na suprotnim stranama isticanjem riječi koje su suprotnoga značenja: „Na jednoj strani okupili se ogromna većina radnih masa, koja teži k socijalizmu i progresu, dok s druge strane oko Deklaracije počela okupljati šačica nacionalista, šovinista, okorjelih birokrata i svih mogućih reakcionara koji bi htjeli zaustaviti kotač historije.“¹¹⁸ Radna je masa stavljena u suprotnost s ljudima koji su potaknuli *Deklaraciju* nazivajući ih nacionalistima i šovinstima te je progres države stavljen u suprotnost sa zaustavljanjem povijesti i napretkom. Smatra se da *Deklaracija* nema poveznice s napretkom jezika i promjenom koju jezični problemi iziskuju, već da je jezik samo poticaj kako bi se ostvarili tajni planovi protiv države. Uz navođenje potrebe za imenima potpisnika, uspoređuje se skrivanje njihova identiteta sa zmijskom simbolikom kao što „zmija skriva noge“ uz naglasak da javnost zaslužuje znati tko su potpisnici i koje su njihove težnje.

Bratstvo je zajednička tekovina svih naroda Jugoslavije (29. ožujka)

Članak nam donosi viđenje *Deklaraciji* iz ljubljanskoga dnevnoga lista *Delo* objavljenoga 28. ožujka. Na početku se navodi kako je objava *Deklaracije* potaknula njihovu reakciju jer to smatraju činom nacionalizma koji su oni doživjeli nekoliko puta: „Posljedice nacionalnog egoizma već toliko puta smo osjetili na svojoj koži i zbog toga i zbog vlastite budućnosti ne smijemo dopustiti da se ponove iste greške.“¹¹⁹ Naglašavaju kako u Sloveniji žele potaknuti još veće jedinstvo i učvrstiti zajedništvo jugoslavenskoga naroda. Zadnja rečenica navodi potrebnu borbu za jedinstvo koju Slovenija podržava: „Radni ljudi Slovenije imaju u vidu da su to zajedničke tekovine svih naših naroda i radnih ljudi i da se prema tome svi zajednički i podjednako odlučno za njih moraju i boriti.“¹²⁰

***Deklaracija* – neprijateljski akt protiv bratstva i jedinstva (30. ožujka)**

Članak prikazuje odbijanje zahtjeva Matice hrvatske koju je donijela *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika*. Sadržajno donosi osudu *Deklaracije* kao neprijateljskoga čina protiv bratstva i jedinstva te se traže potpisnici

¹¹⁷ *Borba*, 2.

¹¹⁸ Isto, 3.

¹¹⁹ Isto, 4.

¹²⁰ Isto, 4.

kako bi se osudili. Osim toga, traže se izjave institucija koje su odobrile tekst *Deklaracije*. Osuđuje se politička manipulacija koja zloupotrebljava položaje pojedinaca i iskorištava demokratska prava. Hiperbolično se naglašava potreba za osudom cijele akcije objave *Deklaracije* navodeći razloge protiv potpisnika koji žele zaustaviti revoluciju. Nekoliko se puta navodi potreba za objavom imena i prezimena inicijatora kako bi shvatili ozbiljnost situacije koja je prouzročena te što se sve može donijeti u nastavku suzbijanja napretka države i rješavanja otvorenih pitanja.

Utvrđiti i zakonsku odgovornost autora *Deklaracije* (31. ožujka)

U naslovu veznik *i* ima ulogu isticanja te naglašava kako postoje odgovornosti druge vrste, a ne samo zakonske. Članak donosi zaključke iz Hrvatskoga sabora sa sastanka održanoga 30. ožujka. Naglašava se zakonska i politička odgovornost inicijatora *Deklaracije*. U obrazloženju koje se protivi *Deklaraciji* navodi se iskorištavanje lažnoga položaja hrvatskoga književnog jezika uz dodatno iskorištavanjem vremena u društvenoj reformi. Ističe se, osim zakonske, društvena te politička odgovornosti. Sadržaj i cilj *Deklaracije* uspoređuju s negativnim inozemnim vijestima koje naglašavaju proces napretka države: „Sadržaj i cilj Deklaracije je, kako je rekla Anica Magašić, upravo ono što piše najcrnja emigrantska štampa, to je pokušaj da nas se odvede u čiste šovinističke vode i da se, kroz unošenje najnižih strasti, omalovaži ono što smo historijski na području jezika dosad postigli.“¹²¹ To se najviše potiče zbog pogrešnoga mišljenja kako je hrvatska inteligencija dobila pogrešne ideje koje mogu utjecati na državu i razvoj zajedništva. *Deklaracija* se hiperbolično predstavlja pomoću usporedbe s fašističkom ideologijom: „(...) poistovjetio je pojavu Deklaracije s fašističkim raspirivanjem međunacionalne mržnje na ovom području 1943. godine i zatražio da se javno i po zakonskim propisima njeni krivci najoštrije kazne.“¹²² Cilj se *Deklaracije* traži u ravnopravnome položaju hrvatskoga književnog jezika unutar jugoslavenske zajednice: „Isto tako, kad smo mi rekli da se zakoni objavljuju na srpskome, hrvatskom, slovenskom i makedonskom, onda je to značilo samo da nema obaveznog samo jednog jezika, nego su ti jezici ravnopravni, a u ovom tekstu nisu ravnopravni nego obratno – instituirala se državni

¹²¹ *Borba*, 3.

¹²² Isto, 3.

jezik, a to je korak unatrag i prema tome ne bismo mogli to prihvatiti.“¹²³ Članak završava navještanjem posljedica i štete koje će donijeti *Deklaracija*.

Aktiv komunističkog Društva književnika Hrvatske o *Deklaraciji* (31. ožujka)

Početak članka donosi objektivne činjenice o sastanku Društva književnika Hrvatske održano 30. ožujka u Zagrebu. Prikazani su zaključci doneseni na sastanku u pet točaka: osuđuje se način donošenja *Deklaracije*, politička namjera umjesto lingvističke, pogrešan cilj koji je postavljen objavom *Deklaracijom*, potreba za rješavanjem lingvističkih problema koji su pogrešno prikazani i da negativnosti *Deklaracije* treba riješiti. Članak prikazuje zaključke po redoslijedu točaka sastanka. Na kraju se članka navodi rasprava o odgovornosti potpisnika i članova koji su napisali tekst *Deklaracije*.

***Deklaracija* je nanijela ogromnu štetu ugledu hrvatskog naroda i kulture (1. travnja)**

U uvodnome se dijelu navodi kako je hrvatski književni jezik i kultura dovedene u stanje ugroženosti čime se glavni cilj *Deklaracije* preokrenuo. Najveća je uvreda smatrana neobavještanje javnosti i članova potpisanih institucija: „*Deklaracija* je nanijela ogromnu štetu ugledu drevnih institucija hrvatske kulture koje su se našle među potpisnicima, a da inicijatori *Deklaracije* nisu konzultirali njihovo članstvo.“¹²⁴ Početni dio članka donosi osudu potpisnika koji nisu obavijestili javnost jer nisu imali povjerenje u njihovu podršku čime takva stav izražava dodatnu negativnost prema čitateljima koji pripadaju radnome narodu. *Deklaraciju* vide kao poticaj u borbi protiv neprijatelja koji žele razjediniti državu i narode u njoj: „Jer, nemojmo zaboraviti, ako sada beskompromisno ne raščistimo s tim snagama, kroz godinu-dvije imat ćemo još ovakvih dalekosežnijih posljedica.“¹²⁵ Članak se završava prijedlogom koji poziva na odgovornost pokretača *Deklaracije*.

¹²³ *Borba*, 3.

¹²⁴ *Isto*, 3.

¹²⁵ *Isto*, 3.

Jugoslavenska radio-televizija pitanju jezika prilazi sa stanovišta ravnopravnosti (1. travnja)

Članak donosi viđenje *Deklaracije* od strane javnih sredstava priopćavanja (tisak, televizija i radio) koji su tada funkcionirali u Jugoslaviji. Upravni odbor Zajednice Jugoslavenske radio-televizije, koji je održao sjednicu 31. ožujka u Zagrebu, smatra da je to nacionalistički pokret na jedinstvo. Posebno ističu ravnopravnost jezika i sadržaja koji nude u zajedničkoj državi s međunacionalnim povezivanjima. Naglašavaju potrebu za posebnim programom koji nudi sadržajno zbližavanje naroda.

Nacionalizam nije način na koji se voli svoj narod, već mrzi drugi (1. travnja)

Naslov članka naglašava mržnju prema drugim narodima isticanjem nacionalizma kao središnje teme. U početnome se dijelu ističe šteta koju donosi *Deklaracija* i *Predlog* kao tekstovi negativnih ideoloških i kulturnih strujanja. Ova se dva dokumenta metaforizacijom dovode u isti korpus tekstova: „To su dva prsta na jednoj ruci, i treba ih oba odsjeći.“¹²⁶ Objava *Predloga* ima jednaku težinu i reakciju poput objave *Deklaracije*, a ocjenjuje se kao šovinistički dokument. Potpisnici *Predloga* smatraju da su tim činom pružili otpor *Deklaraciji* kao politički štetnome dokumentu kojemu stvarni cilj nije ostvariti samostalan položaj hrvatskoga jezika. Svi potpisnici *Predloga za razmišljanje* izjašnjavaju se u ovome članku željom za pružanje otpora *Deklaraciji* bez štetnih posljedica koje bi donio tekst poput *Predloga*. U krajnjoj se fazi sastanka ističe prijedložni karakter *Predloga za razmišljanje* bez neprijateljskih nastojanja koje je izazvala *Deklaracija*. U zadnjem se dijelu članka navodi naznaka bolje budućnosti: „Posljednjih nekoliko dana čuju se svuda iste riječi i iste misli. To nas ohrabruje. Ali to nas u isto vrijeme poziva da izađemo iz učmalosti da se više refleksa i osjećaja odgovornosti pratimo kao komunisti zbivanja koja nas okružju.“¹²⁷, isticanjem velike podrške onih koji su osudili *Deklaraciju*.

Izrečene kazna učesnicima u donošenju *Deklaracije* (1. travnja)

Prema naslovu možemo uočiti obavijesni dio koji nam jasno govori o čemu se govori u nastavu teksta. U uvodnome se dijelu donose osnovne informacije gdje,

¹²⁶ *Borba*, 6.

¹²⁷ Isto, 6.

kada i tko je sve prisustvovao sastanku organizacije SK. Navodi se kako se raspravljao više od desetak sati o posljedicama kažnjavanja djelatnika Filozofskoga fakulteta. Navode se pojedinačno imena i kazne. U posebnome se dijelu teksta navodi kazna pred isključene za članove Studentskoga centra koji su pridonijeli stvaranju *Deklaracije*.

Nacionalistička i šovinistička provokacija (2. travnja)

Deklaracija je u naslovu označena kao nacionalistička i šovinistička provokacija. U uvodnome se dijelu navodi kako su donošene odluke vezane za *Deklaraciju* u Centralnome komitetu Crne Gore na sjednici Izvršnoga komiteta. Izražavaju nezadovoljstvo objavom *Deklaracije* i *Predloga* koji donose razdor u jedinstvu naroda: „Ukazujući na političke posljedice povampirivanja nacionalizma i šovinizma u sadašnjoj situaciji, komunisti i radni ljudi Crne Gore izražavaju punu solidarnost sa zahtjevima istaknutim širom zemlje da se inspiratori *Deklaracije* i *Predloga* pozovu na odgovornost“¹²⁸, a to se ostvaruje metaforizacijom vampirskoga karakter. Nakon poticaja i podržavanja osuda u Hrvatskoj i Srbiji, govori se o negiranju Crnogoraca kao posebnoga naroda čime se misli na istupe dvojice profesora koji su zatražili nacionalnost Crnogorcima kao posebnoga naroda u jugoslavenskoj zajednici. Zatim, ističe se pozitivnost društvenoga razvoja pomoću reformi koje se trenutno provode u državi: „(...) u čemu poseban i nov značaj imaju borba za realizaciju društveno-ekonomske reforme, sve veća afirmacija asocijacija proizvođača i, na toj osnovi, sve intenzivniji procesi“¹²⁹, čime se pokazuje važnost gospodarskoga problema države. Na kraju se članka navode događaji koji donose prošlost i regresivni pad državnoga sustava kao temelj za razvoj i boljitak društva, a primjeri tome su nacionalizam i unitarizam.

***Deklaracija je plod fatalne političke nebudnosti* (2. travnja)**

Naslov metaforički prikazuje *Deklaraciju* kao plod nebudnosti uz dodatno isticanje pridjeva „fatalan“ i „politički“. Prikazuje se obavijest o sastanku u kojemu su potpisnici i inicijatori *Deklaracije* kažnjeni zbog istupa kojim su ugrozili jedinstvo i bratstvo jugoslavenskoga naroda. Nakon objave svih imena koji su kažnjeni navodi

¹²⁸ *Borba*, 4.

¹²⁹ Isto, 4.

se kako su pojedinci bezuspješno pokušali smanjiti krivnju ili je prebaciti na nekoga drugog čime se dodatno naglašava svjesnost loših posljedica *Deklaracije*. Miroslav Brandt u svome govoru ističe kako se smatra krivim što nije inzistirao nad političkome poveznicom i obavještavanjem nositelja političke vlasti, ali da je bilo stranačkih pripadnika koji se nisu trudili proširiti vijesti. Smatra se krivim zbog posljedica, ali ne zbog namjere ovakva dokumenta: „Smatram da treba da snosim najveću partijsku odgovornost, ali da me se ne može osuditi za lomljenje bratstva i jedinstva.“¹³⁰, čime jasno pokazuje za što se smatra odgovornim. Ljudevit Jonke svoju krivicu pronalazi u nesazivanju lingvističkih stručnjaka iz krajeva Srbije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine. Ostali smatraju pogreškom brzo objavljivanje takva teksta, vlastitu neangažiranost, jezičnu nestručnost, političku nekorektnost i tajnovito objavljivanje.

Energična osuda sijača razdora (3. travnja)

Naslov nam prikazuje informacije o osudi potpisnika na metaforičan način. „Sijači razdora“ bi predstavljali potpisnike, a osuda je dodatno naglašen pridjevom „energična“. U uvodnome se dijelu navodi osuda na različitim područjima političke, društvene i moralne odgovornosti inicijatora *Deklaracije* zbog metode i sadržaja. Osim *Deklaracije*, osuđen je i tekst *Predlog za razmišljanje* koji je objavljen kao reakcija na deklaracijske ciljeve. Nakon toga, istaknuto je da nije dovoljno rečeno o posljedicama tih dokumenata i da javnost nema dovoljno potrebnih informacija. Također, nadovezujući se na prethodnu misao, osuđuje se što tematiku jezičnih otvorenih pitanja zanima cijelu javnost, a ne samo usku grupu ljudi koji su odlučivali o jezičnim problemima. Nadalje, tvrdi se kako su *Deklaracija* i *Predlog* izjednačeni za što nema osnova. To je pogrešno jer je *Predlog* reakcija na *Deklaraciju* koja je potaknula sve negativne posljedice u državi: „I formalno, i u suštini oba dokumenta su izjednačena, a nemaju, po mom mišljenju, istu težinu.“¹³¹ Matija Bećković opisuje svoje životno stanje nakon podrške takva dokumenta: „Članovi Saveza komunista su kažnjeni ukorom i opomenom, a nam se ukidaju emisije i odbacuju tekstovi, dovodi se u pitanje naša gola egzistencija.“¹³², a time nam pokazuje ozbiljnost budućnosti onih koji podržavaju *Deklaraciju*. Miješaju se dijelovi koji se odnose na kazne i dijelovi u kojima potpisnici smanjuju svoj doprinos stvaranju tih kazni. Kraj teksta donosi

¹³⁰ *Borba*, 4.

¹³¹ *Isto*, 6.

¹³² *Isto*, 6.

mišljenje da takvi tekstovi nisu naivni i da jasno iskazuju svoje ozbiljne ciljeve i namjere. Usmjerava misao na izbjegavanje odgovornosti radi sudjelovanja u stvaranju takva dokumenta.

Otkriveni pravi autori i izvori *Deklaracije* (4. travnja)

Članak obuhvaća dvije stranice novinskoga lista. Pridjev „pravi“ ističe problematiku pogrešnoga prihvaćanja odgovornosti onih ljudi koji nisu potpuno sudjelovali u nastanku *Deklaracije*. Pravi su krivci kažnjeni isključenjem iz Saveza komunista zbog velikoga stupnja odgovornosti, a postoje i krivci koji su kažnjeni blažim oblikom opomene ili ukora. Na početku se članka navode imena ljudi koji su isključeni iz Saveza komunista i onih koji su dobili ukori ili opomenu. Nakon toga, objašnjava se kako je objava *Deklaracije* smatrana običnim amandmanom. Taj postupak nije trebao donijeti političke posljedice jer je rezultat propisanoga prijedloga za izmjenu Ustava. Petar Šegedin, hrvatski književnik koji je podržao teze *Deklaracije*, objašnjava kako je položaj hrvatskoga jezika dovoljno samostalan i zbog toga treba imati bolji položaj u hrvatskome društvu. Nadalje, priznaje odgovornost za slijed događaja vezanih za *Deklaraciju*, ali odbija odgovornost za posljedice jer su to prikazali mediji i vodeća politička strujanja. Posebno naglašava poveznicu sa šovinizmom i nacionalizmom: „Preuzimam na sebe svu odgovornost za siže Deklaracije, ali ne i za posljedice. Odbijam međutim svaku pomisao na nacionalizam i šovinizam.“¹³³ Nakon toga, donose se mišljenje da *Deklaraciju* svi moraju osuditi jer je donijela štetu: „(...) ali Deklaracija objektivno poziva na otpor i zbog toga ja ju osuđujem mi ju moramo osuditi jer je ona mnogo više naškodila nego što se koristila (...)“¹³⁴ Osim toga, poziva se javnosti na osudu objašnjavajući kako treba pitati narod za mišljenje kojim jezikom govore. Ističu pogrešku u donošenju odluka i prijedlog: „S kojim pravom je jedna grupica sebi prisvojila pravo da govori u moje ime i u ime drugih članova Društva književnika, Matice hrvatske, Pen klub?“¹³⁵ Odgovor na to pitanje objašnjava pomoću grupa književnika koji se okupljaju i raspravljaju o aktualnim temama. Na kraju se članka zaključuje kako inicijatori *Deklaracije* nisu bili svjesni posljedica, nisu imali neprijateljsku namjeru i da je bilo potrebno sastaviti takav dokument na drukčiji način i u drugome okružju. Središte toga okružja, prema

¹³³ *Borba*, 4.

¹³⁴ Isto, 4.

¹³⁵ Isto, 4.

članku, bio bi Savez komunista Srbije koji bi odlučivao o položaju hrvatskoga književnog jezika. Zaključno, ovakav potez otkriva pozadinu priče koja se odnosi na nestabilnost političkih organizacija čime pokazuju potrebu za dodatnim razvojem političkih sastavnica države.

Pooštrene kazne inicijatorima *Deklaracije* (4. travnja)

Članak nam donosi središnju temu u uvodnome dijelu članka. Govori se o isključenju Miroslava Brandta, Ljudevita Jonkea i Ive Frangeša iz članstva Saveza komunista. Posebno se naglašava politička odgovornosti onih koji su sudjelovali u stvaranju *Deklaracije*: „Donoseći odluke o kaznama, Sveučilišni komitet smatra da je Osnovna organizacija nastavnika Filozofskog fakulteta u odmjeravanju političke odgovornosti svojih članova postupila neprimjereno ocjenama usvojenim na sastanku organizacije i stvarnom stupnju političke odgovornosti kažnjenih.“¹³⁶, uz naglasak na važnost odgovornosti vezane za *Deklaraciju*. Na kraju se članka navodi pogrešno vrijeme u kojem je osvanuo ovaj dokument jer je reforma društva i ekonomije postala sekundarni problem te se usporilo rješavanje problema vezanih za pitanja razvoja.

Pobijanje istine o jedinstvu hrvatskog i srpskog jezika (5. travnja)

Ovaj se članak, objavljen 4. travnja, prenosi iz medijske kuće *Tanjug* koja je imala podružnicu u Sarajevu. Naslov nam ističe lažno jedinstvo dvaju različitih jezika eufemističnom sintaksom „pobijanje istine“ kako bi se izbjegao oblik izraza „laž“ ili „lažno“. Možemo uočiti da je naslov dvosmislen jer se može odnositi na pobijanje istine o postojanju dvaju jezika ili pobijanje istine da to jesu dva jezika. U početnome se dijelu članka donosi obavijesna informacija o nastavnicima iz Bosne i Hercegovine koji su se pridružili osudi *Deklaracije* i *Predloga*. Nakon toga, objašnjavaju svoje razloge izjašnjavanja o ovakvoj situaciji. Njihovi razlozi temelje se na svijesti da imaju veliku odgovornost u jačanju zajednice i jugoslavenskoga društva: „(...) univerzitetski nastavnici i svi naučnici vrlo dobro znaju kolika je njihova odgovornost u jačanju i daljnjoj afirmaciji jugoslavenske zajednice.“¹³⁷ Smatra se da tekstovi poput *Deklaracije* i *Predloga* ne trebaju imati značaj jer je to produkt grupe ljudi koji se protive zajedništvu i formiranju države kao što je Jugoslavija. Članak je prvenstveno

¹³⁶ *Borba*, 6.

¹³⁷ Isto, 5.

političke naravi zbog čestih naglašavanja zajedništva naroda bez jezičnih objašnjenja. Kraj članka nam donosi prikaz idilične budućnosti koju treba ostvariti, a odnosi se slobodan razvoj i blagostanje naroda koji bi živjeli u „harmoničnoj porodici naroda“.

U ovoj zemlji *Deklaracija* nije mogla da izazove nikakvu krizu (5. travnja)

Naslov nam donosi općenitu informaciju o *Deklaraciji* kao dokumentu koji nije donio krizu i kriznu situaciju u državi. Ostavlja prostor za razmišljanje o kakvoj krizi bi se moglo govoriti. Takvim se načinom oblikovanja naslova ostavlja djelomično nedorečena misao koja navodi na daljnje čitanje. Počinje objašnjenjem što je nacionalizam i vraćanjem u prošlost objašnjavajući ratne događaje. Time stavlja pojam nacionalizma u negativni kontekst. Nakon toga, navode potrebu za utvrđivanjem štetnosti svakoga događaja koji utječe na državu. Doktor Vladimir Bakarić osuđuje blago kažnjavanje potpisnika uspoređujući s inozemstvom gdje bi takav postupak iziskivao otkaze i smjenjivanje s radnih mjesta: „Tu je ta slabost koja se onda tumači kao 'netko ih štiti'“.¹³⁸ Zatim, ističe se problematika privrede kao grane gospodarstva u kojoj se može na sličan način javiti nacionalizam. Ponovno naglašava problematiku nacionalizma koji donosi *Deklaracija* i izazvala političku krizu. Posebno ističe pozivanje inicijatora na odgovornost. Doktor Bakarić smatra da postoje potpisnici koji nisu svjesni štetnosti *Deklaracije* i onoga što taj dokument donosi jer bi, u suprotnome, odmah povukli svoj glas. Postavlja retoričko pitanje čitateljima: „Zašto ih se ne može uvjeriti?“¹³⁹, kako bi se čitatelji zapitali što bi ih moglo uvjeriti i zatim se složiti s odgovorom koji nudi na to pitanje. Smatra da su potpisnici bili svjesni negativnosti nakon prvih reakcija, ali pod pritiskom da zadrže svoje pozicije i radna mjesta razrađuju argumente i logiku koja podržava smisao *Deklaracije*. Članak se završava izjavom o rješavanju problema u budućnosti: „Što bolje nju završimo, lakše ćemo završiti sljedeću etapu koja je pred nama.“¹⁴⁰, čime ističu pozitivno mišljenje o ishodu svih događaja.

¹³⁸ *Borba*, 5.

¹³⁹ *Isto*, 5.

¹⁴⁰ *Isto*, 5.

Osuda *Deklaracije* kao političkog akta (7. travnja)

Članak počinje opisivanjem uloge institucija poput sveučilišta u znanstvenom, društvenome i političkome životu. Nakon toga, objašnjavaju se razlozi odbijanja odgovornosti za čin objave *Deklaracije*. Naglašava se osuda postupaka ili ideja koje ugrožavaju jedinstvo zajednice. Posebno se naglašava osuđivanje onih koji sudjeluju u podržavanju *Deklaracije* na bilo koji način, a pripadaju sveučilišnim zajednicama. Kraj članka donosi pozivanje na društvenu odgovornost svih koji su sudjelovali u stvaranju *Deklaracije*, a pripadaju sveučilišnim krugovima nastavnika i znanstvenih radnika: „U stanove u sastavu Sveučilišta dužne su da utvrde stupanj društvene odgovornosti pojedinaca koji su sudjelovali u izradi i donošenju Deklaracije, imajući pri tome u vidu njihove dužnost kao naučnih radnika i nastavnika.“¹⁴¹ Osim sadržajnoga dijela, možemo uočiti posebnost u sintaktičkim poredcima riječi u rečenicama korištenjem prijedloga *da*: „Savjet je obvezan pred javnošću da se ogradi od njihovih postupaka i da ih osudi.“¹⁴²

Kažnjeni potpisnici *Predloga za razmišljanje* (7. travnja)

Na početku članka navodi se potreba za kažnjavanjem potpisnika i inicijatora koji su donijeli *Predlog za razmišljanje*. Nakon toga, navode se imena i prezimena potpisnika i sastavljača te se posebno ističe Borislav Mihailović Mihiza kao glavni autor *Predloga* uz nedolično i provokatorsko ponašanje na skupštinama. Nadalje, ističe se kako su trojica potpisnika *Deklaracije* povukli svoje kandidature za predstavništvo u odbornike Prosvjetno-kulturnoga vijeća shvaćajući odgovornosti koju im je nametnula Deklaracija kao dokument. Na kraju se članka navode problematika *Deklaracije* i *Predloga* te potrebu za skupom koji bi raspravljao o problemima između hrvatskoga i srpskoga jezičnoga pitanja.

Kažnjena 34 člana SK učesnika u donošenju *Deklaracije* (20. travnja)

Članak prenosi obavijesti predsjednika SK Zagreba Pere Pirkerera o onome što je do sada napravljeno vezano za *Deklaraciju*. Temelj je govora složna i javna osuda *Deklaracije* kao neprijateljskoga čina koji donosi nemire u zajedništvo. Navode se zanimljivi razlozi poput „nebudnosti“ ili „političke kratkovidnosti“ kao utjecaji na

¹⁴¹ *Borba*, 4.

¹⁴² *Isto*, 4.

donošenje *Deklaracije*. Takvim se objašnjenjima postiže opravdavanje potpisnika koji pripadaju krugovima znanstvenika jer se ne može dopustiti mišljenja kako su predstavnici znanosti podržali takav čin: „Isto tako jasno je izjavljeno, da se ovdje ne radi o sukobu nas i inteligencije, jer ogromna većina pa i humanističke inteligencije osuđuju Deklaraciju i nema nikakve veze s njenim donošenjima.“¹⁴³ Zatim, objašnjava se kako su 34 osobe kažnjene, a 10 ih je isključeno iz partije SK. Temelj se problematike *Deklaracije* ne vidi u jezičnim pitanjima otvorenoga tipa, već u dubini koja se odnosi na nacionalizam koji potiče razjedinjavanja. Poziva se na reorganizaciju koja bi potaknula borbu protiv takvih postupaka i potaknula interese zajednice. Kraj nam članka donosi prijedlog za smanjivanje akcija koje se protive bratstvu i jedinstvu.

¹⁴³ *Borba*, 2.

4. 10. Zaključno o člancima *Borbe*

Prvi članak daje uvid u neravnopravnost hrvatskoga jezika i potrebu za izmjenom Ustava koji se odnose na jezik i jezična pitanja. U odnosu na daljnje tekstove u *Borbi*, početni članci imaju miran ton s objektivnim prenošenjem informacija vezanih za objavu *Deklaracije*. Prve osude vezane su za metodu objave koja je bila iznenadna i bez prisutnosti medija. Tu zamjerku prenose i ostali članci u drugim tiskanim medijima. Također, pozivanje na ratne događaje i prošlost možemo uočiti u prethodnim člancima drugih autora. Nekoliko se puta ističe politička namjera *Deklaracije* koja ima ciljeve nevezane za jezik i jezične probleme. Često se poziva na bratstvo i jedinstvo, kao i u člancima prethodnih novina, koje je *Deklaracijom* postalo upitno. Nadalje, često se tekstu *Deklaracije* dodaju epiteti nacionalističkoga djela i šovinističkoga produkta. Lingvistički pogled na Deklaraciju uočavamo u opisima ekavskoga izgovora koji je prisutan u određenim dijelovima Hrvatske, često se navodi nejasnoća sadržaja teksta i negativan ton koji ima. Dakle, pobijaju se prijedlozi koji traže promjenu položaja i imena hrvatskoga jezika.

Poveznica lingvističke i političke konotacije objašnjena je objavljivanjem u pogrešno vrijeme gospodarske reforme čime je reforma postala sekundarni problem. Osim toga, daje se mišljenje o *Predlogu za razmišljanje* koje je objavljeno u Beogradu kao odgovor na *Deklaraciju*. Smatra se da oba teksta donose negativne posljedice na jezična i politička pitanja države. Krajevi članaka imaju obavijesnu ili savjetodavnu funkciju. Često prikazuju obavijesti vezane za sastanke koji će se održati ili ističu savjete kako ojačati zajedništvo naroda. Također, pojedini članci na kraju teksta donose potrebu za osuđivanjem inicijatora *Deklaracije*. Možemo uočiti postepen razvoj događaja prema datumima objavljivanja. U početku je ton teksta bio obavijesni, a kraj završava osudom Deklaracije i navođenjem kazni za potpisnike.

5. Zaključak

Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika je dokument prekretnica u povijesti hrvatskoga jezika. Načela su Novosadskoga dogovora označavala idejni početak *Deklaracije* te odvajanje hrvatskoga i srpskoga jezika. Cilj je *Deklaracije* samostalnost naziva i položaja hrvatskoga jezika u integracijskome društvu Druge Jugoslavije. Naziv jezika svakoga naroda treba bit jedinstven kao temeljni identitet svake zajednice. Upravo je taj jezični temelj bilo potrebno ostvariti pomoću *Deklaracije*.

Autonomnost hrvatskoga jezika nije bila ostvarena unutar zajedničke tvorevine hrvatskosrpskoga/srpskohrvatskoga jezika. Hrvatski i srpski jezik imaju zasebnu povijesnu smjernicu razvoja koja se htjela približiti i spojiti u okvirima društvenopolitičkih situacija 60-ih godina. Samostalnost se jezika često umanjivala lingvističkom činjenicom zajedničke osnove dvaju jezika bez isticanja da su to dva različita jezika izgrađena na drukčijoj civilizacijskoj nadogradnji jezika. Težnja spajanja tih dvaju jezika u samome početku nije imala svijetlu budućnost jer je to umjetna tvorevina u pokušaju spajanja dvaju različitih jezika u jedan.

Unitaristička su nastojanja tadašnje jezične politike prekinuta 1967. godine objavom teksta *Deklaracije* u *Telegramu*. Osim *Telegrama*, važni su medijski predstavnici onoga vremena dnevni listovi *Borba*, *Vjesnik* i regionalne novine *Glas Istre*. Temeljem članaka koji su svakodnevno izlazili možemo uvidjeti podršku unitarističke politike koja se odražavala na hrvatski jezik i usporavala njegov razvoj. Osim toga, možemo uočiti različit prijenos informacija preko tiskanoga medija. U početnim se člancima donose objektivne činjenice koje se razvijaju u subjektivne komentare autora i pozive na osude inicijatora *Deklaracije*. Deklaracija se više dovodi u političku konotaciju, nego u lingvističku koja je temelj njezina nastanka. Politički je aspekt povezan s amandmanom za izmjenu Ustava koji naglašava političku crtu *Deklaracije*. U člancima se često naglašava kako *Deklaracija* donosi razdor u bratstvu i jedinstvu kao poznatoj ideologiji Jugoslavije koja ima političku konotaciju. Politička tendencija u člancima prikazuje osude državnoga vrha Hrvatske, Saveza komunista, Josipa Broza Tite te ostavke i isključenja potpisnika iz partije.

Jezična problematika vidljiva je u samome tekstu *Deklaracije* koji se bavi samostalnošću naziva i položaja hrvatskoga jezika. Lingvistički su aspekti vidljivi u manipulaciji jezikom pomoću izbora riječi i prisjećanjima na negativne povijesne događaje kako bi se potaknuli osjećaji čitatelja. Takvim se načinom postiglo slaganje u mišljenjima onih koji su se protivili deklaracijskim načelima. Isto tako, leksik je odabran prema socijalističkoj ideologiji tadašnje države kojom se ostvario unitaristički jezik. Taj je jezik nastao postupkom sinonimizacije hrvatskoga i srpskoga leksika. Možemo zaključiti da se prvotna jezična nakana *Deklaracije* pretvorila u politički problem tadašnjega vremena koji je eskalirao u cjelokupnu osudu javnosti. Cilj je ovoga rada bio detaljnom analizom svakodnevnih članaka u različitim tiskanim medijima prikazati sliku jezičnih i političkih pogleda na *Deklaraciju. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* iz 1967. godine zauvijek je prisutna u povijesti hrvatskoga jezika, a njezine su pozitivne posljedice neosporne.

Zaključno, sve negativnosti onoga doba pokazale su se kao pozitivan ishod u borbi za slobodan položaj hrvatskoga jezika i današnji jedinstven naziv u europskoj zajednici jezika, a to potvrđuje izjava književnika Vinka Nikolića: „Deklaracija nije mrtav papir. Ona je živi pojam i snažni izražaj stoljetnih hrvatskih nacionalnih težnja. Ona je navještaj za budućnost. Ona je početak.“¹⁴⁴

¹⁴⁴ Nikolić, Vinko: *Od Bašćanske ploče do zagrebačke Deklaracije (1076-1967)*, Hrvatska revija, 1967., 25.

6. Sažetak

Rad problematizira lingvističke i političke poglede na hrvatski jezik krajem 60-ih i početkom 70-ih godina 20. stoljeća. Prvi dio rada donosi rezultate istraživačkoga opisivanja događaja i situacija prije i nakon objavljivanja teksta *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* iz 1967. godine te kratki pregled povijesnoga razvoja hrvatskoga jezika. Drugi dio rada, koji je opsežniji, donosi cjelovitu analizu novinskih članaka kako bi se prikazalo viđenje subjektivnih i objektivnih mišljenja o *Deklaraciji* kao i negativne posljedice koje su se postepeno povećavale. Politički pogledi odnose se na poglede vodećih institucija na *Deklaraciju*, međunacionalne odnose u Drugoj Jugoslaviji i utjecaje izmjene Ustava koji je povezan s *Deklaracijom*. Lingvistički pogledi obuhvaćaju utjecaje i posljedice *Deklaracije*, osude i sudbine potpisnika te značaj *Deklaracije* za budućnost i sadašnjost hrvatskoga (književnoga) standardnog jezika. U jezičnoj se analizi koriste različite novine koje su u najvećemu broju tada izlazile, a to su: *Telegram*, *Borba*, *Vjesnik* i *Glas Istre* te se na kraju donosi vlastiti zaključak utemeljen na političkim i lingvističkim činjenicama o *Deklaraciji*.

Ključne riječi: *Deklaracija*, hrvatski jezik, politički pogledi, lingvistički pogledi, novine

Summary

This article reviews the linguistic and political views of the Croatian language at the end of the 60s and early 70s of the 20th century. The first part presents the results of research describing the event, the situation before and after the publication of the text of *Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language* in 1967 and a brief overview of the historical development of the Croatian language. The second part, which is more extensive, brings a comprehensive analysis of newspaper articles to show a vision of subjective and objective opinion on the *Declaration* as well as the negative effects that are gradually increased. Political views refer to the views of the leading institutions in the *Declaration*, inter-ethnic relations in the Second Yugoslavia and impacts amend the Constitution, which is associated with the *Declaration*. Linguistic views include the impacts and consequences of the *Declaration*, the sentence and the fate of the signatory and the importance of the *Declaration* on the future and present of Croatian (literary) standard language. The linguistic analysis of the use of different newspapers that are for the largest number coming out then, and they are: *Telegram*, *Borba*, *Vjesnik* and *Glas Istre* eventually brings its own conclusion based on the political and linguistic facts about the *Declaration*.

Keywords: *Declaration*, Croatian language, political views, linguistic views, newspapers

7. Literatura

1. Babić, Stjepan. 1997. *Deklaracija – međaš dvaju razdoblja*. Jezik. 3.
2. Bašić, Nataša. 2007. *Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam*. Jezik. 5.
3. Batović, Ante. 2003. *Zapadne reakcije na objavu Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika 1967. godine*. Časopis za suvremenu povijest. 3.
4. Brandt, Miroslav. 1994. *Povijesno mjesto Deklaracije o imenu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine*. Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. 27.
5. Bratulić, Josip. 1997. *Uoči Deklaracije*. Jezik. 4.
6. Čizmić, Ivan. 2008. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika i njezin odjek u hrvatskoj političkoj emigraciji*. Republika. 2.
7. Duda, Igor. 2000. *Deklaracijom do jezika. Pogled na kulturno-jezičnu sliku povijesti druge polovice XX. stoljeća*. Kolo. 3.
8. D. Greenberg, Robert. 2005. *Jezik i identitet na Balkanu*. Srednja Europa. Zagreb.
9. Hekman, Jelena. 1997. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika: građa za povijest Deklaracije*. Matica hrvatska. Zagreb.
10. Jandrić, Berislav. 1999. *Pogledi na Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Povijesni prilozi. 18.
11. Jelčić, Dubravko. 2009. *O Deklaraciji (sjećanja)*. Kolo. ½.
12. Katičić, Radoslav. 2008. *Deklaracija i jezikoslovlje*. Jezik. 1.
13. Lukšić, Mislav E. 1967. *Zadarski odjeci deklaracijske afere*. Hrvatska revija. ½.
14. Moguš, Milan. 2009. *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*. Globus. Zagreb.
15. Nikolić, Vinko. 1967. *Od Bašćanske ploče do zagrebačke Deklaracije (1076.-1967.)*. Hrvatska revija. ½.
16. Pavičić, Josip. 2009. *Deklaracija o jeziku samostalnosti*. Kolo. ½.
17. Peti, Mirko. 2009. *Jezik kojim je pisana Deklaracija*. Kolo. ½.
18. Samardžija, Marko. 2017. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika 1967. – 2017*. Matica hrvatska. Zagreb.
19. Selak, Ante. 1992. *Taj hrvatski*. Školska knjiga. Zagreb.
20. Spalatin, Krsto. 1967. *Borba za hrvatski književni jezik*. Hrvatska revija. ½.
21. Stamać, Ante. 1997. *Budućnost značenja Deklaracije*. Kolo. 2.
22. Šentija, Josip. 2009. *Jezik i jezična politika u medijima uoči Deklaracije*. Kolo. ½.

11. Izvori

Novine

Vjesnik

1. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7194., Zagreb, 1. ožujka 1967.
2. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7214., Zagreb, 20. ožujka 1967.
3. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7216., Zagreb, 22. ožujka 1967.
4. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7217., Zagreb, 23. ožujka 1967.
5. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7218., Zagreb, 24. ožujka 1967.
6. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7219., Zagreb, 25. ožujka 1967.
7. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7220., Zagreb, 26. ožujka 1967.
8. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7222., Zagreb, 28. ožujka 1967.
9. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7223, Zagreb, 29. ožujka 1967.
10. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7225., Zagreb, 31. ožujka 1967.
11. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7226., Zagreb, 1. travnja 1967.

12. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7227., Zagreb, 2. travnja 1967.
13. *Vjesnik socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije*, ur. Božidar Novak, godina XXVII., Broj 7230., Zagreb, 5. travnja 1967.

Telegram

1. *Telegram (jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja)*, godina VIII., Broj 359., Zagreb, 17. ožujka 1967.
2. *Telegram (jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja)*, godina VIII., Broj 360., Zagreb, 24. ožujka 1967.
3. *Telegram (jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja)*, godina VIII., Broj 361., Zagreb, 31. ožujka 1967.
4. *Telegram (jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja)*, godina VIII., Broj 362., Zagreb, 7. travnja 1967.
5. *Telegram (jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja)*, godina VIII., Broj 363., Zagreb, 14. travnja 1967.

Glas Istre

1. *Glas Istre*, godina XXIX., Broj 14., Pula, 31. ožujka 1967.

Borba

1. *Borba*, godina XXXII., Broj 74., Zagreb, 17. ožujka 1967.
2. *Borba*, godina XXXII., Broj 77., Zagreb, 20. ožujka 1967.
3. *Borba*, godina XXXII., Broj 78., Zagreb, 21. ožujka 1967.
4. *Borba*, godina XXXII., Broj 79., Zagreb, 22. ožujka 1967.

5. *Borba*, godina XXXII., Broj 80., Zagreb, 23. ožujka 1967.
6. *Borba*, godina XXXII., Broj 82., Zagreb, 25. ožujka 1967.
7. *Borba*, godina XXXII., Broj 83., Zagreb, 26. ožujka 1967.
8. *Borba*, godina XXXII., Broj 84., Zagreb, 27. ožujka 1967.
9. *Borba*, godina XXXII., Broj 86., Zagreb, 29. ožujka 1967.
10. *Borba*, godina XXXII., Broj 87., Zagreb, 30. ožujka 1967.
11. *Borba*, godina XXXII., Broj 88., Zagreb, 31. ožujka 1967.
12. *Borba*, godina XXXII., Broj 89., Zagreb, 1. travnja 1967.
13. *Borba*, godina XXXII., Broj 91., Zagreb, 3. travnja 1967.
14. *Borba*, godina XXXII., Broj 92., Zagreb, 4. travnja 1967.
15. *Borba*, godina XXXII., Broj 93., Zagreb, 5. travnja 1967.
16. *Borba*, godina XXXII., Broj 95., Zagreb, 7. travnja 1967.
17. *Borba*, godina XXXII., Broj 96., Zagreb, 8. travnja 1967.
18. *Borba*, godina XXXII., Broj 108., Zagreb, 20. travnja 1967.

Diplomski radovi

Zubak, Marija. 2014. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika unutar kulturne, političke i jezikoslovne problematike*. Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb. 73 str.

Krznarić, Mihaela. 2015. *Položaj hrvatskog književnog jezika 1960-ih i 1970-ih godina*, Filozofski fakultet u Osijeku. Osijek. 44 str.

Pušić, Marin. 2013. *Hrvatski jezični problemi od 1945. do 1967. godine*, Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb. 43 str.

9. Popis priloga

Prilog 1. Naslovna stranica tjednika *Telegrama*, 17. ožujka 1967.

Vjesnik, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>; (pristupljeno 24. srpnja 2018.)

Telegram, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60721>; (pristupljeno 16. kolovoza 2018.)

Borba, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8734>; (pristupljeno 27. srpnja 2018.)

Glas Istre, <http://proleksis.lzmk.hr/23600/>; (pristupljeno 16. kolovoza 2018.)